

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Gods economie

„...die veeleer moeilijkheden ten gevolge hebben dan door God gegeven leiding in het geloof”.

1 Tim. 1 : 3.

Er waren „leraars” in Efeze's gemeente, die diepzinnige betogen hielden over de Bijbel, die de gemeente allerlei fabels en berekeningen uit de geslachtsregisters leerden.

Dat is dit kwaad dus, dat men de Heilige Schrift niet gewoon leest en aanneemt, maar alle mogelijke en onmogelijke dingen er uit opdiept. Dan slaat misschien wel iemand de handen in elkaar van verwondering — hoe krijgt die redenaar het voor elkaar! — maar zulk fantastisch geredeneer is **totaal vruchteloos! En gevaarlijk!**

En dat is niet alleen gebeurd in Efeze in de dagen van Paulus en Timotheüs, maar Gods volk is veel vaker in de kerkgeschiedenis op allerlei diepzinnige betogen en speculaties „getraceerd”.

Ik denk hier aan de **scholastiek**, 't schools beredeneren van de waarheid Gods, werkelijk niet alleen in de tijd van Thomas van Aquino, maar tot op de huidige dag. Zoals de Here het zegt in Zijn Woord is 't niet goed nog, het moet eerst door de molen van het menselijk brein. Wat is er een ellende gekomen in de kerk van Christus door zulk geredeneer!

Calvijn schrijft bij ons vers „Zo zullen wij dan gedenken, dat alle leringen met deze regel moeten gemeten worden, opdat die alleen goed geacht worde, die tot stichting dient”.

Even verder: „was deze onderzoeking (overweging) door sommigen honderden jaren geleden onderhouden geweest, al ware de religie met vele dwalingen besmet geworden, zo zou immers die duivelse kunst van redetwisten, die scholastieke theologie genoemd wordt, niet zo geweldig geworden hebben (zijn). Want wat is daarin, dan twisting en ijdele speculatiën, waar geen vrucht van komt? Daarom, hoe geleerder een iegelijk daarin is, zoveel te ellendiger is hij te achten”.

Werkelijk geen mals oordeel! Maar wáár! Door allerlei ijdele speculaties wordt het Woord van God maar bedekt en ontstaan er in de gemeente maar haarkloverijen.

„Meer haarkloverijen dan door God gegeven leiding in het geloof”.

De Nieuwe Vertaling heeft dus: „leiding Er staat in 't Grieks: „economie”.

Nu komt het woord „economie” van „oikos” (huis) en van „nomos” (wet). We zouden het heel goed kunnen vertalen door: „**huishouding**”, de regeling, het bestuur van het huis.

In Lucas 12 : 42 spreekt onze Heiland van een trouwe, voorzichtige „economos”, dat is een slaaf, die op het huis moet passen, als de heer weg is. We zouden kunnen zeggen: „de huismeester”, of „de huisverzorger (Nieuwe Vert.: rentmeester).

Daarom is, dunkt mij, de vertaling: „leiding” wat te algemeen.

We moeten dat woord „**huisverzorging**” maar behouden.

Dan heeft het in het verband ook een goede zin: inplaats van haarkloverijen moet er zijn **verzorging van het huis**, de rechte behartiging van het huis, de opvoeding in de genade, 't heil des Heren.

Dat moet er zijn in de kerk van Christus. Hier wordt dus bedoeld de ambtelijke arbeid, die tot doel heeft de rechte verzorging van het huis van God.

Dat is de economie van God, zo staat er. Dat wil zeggen: de huisverzorging, zoals God

die heeft bevolen en opgedragen, de regering, de behartiging van de gemeente des Heren, zoals Hij 't wil.

Daar moeten alle ambtsdragers maar goed van doordringen zijn, dat ze maar niet mogen handelen naar eigen inzicht, maar dat ze als verzorgers van het huis van God gesteld zijn.

En die huisverzorging, al die ambtelijke arbeid moet geschieden **in het geloof**. Dat kunnen we **tweeërlei** opvatten. Het kan betekenen: deze huisverzorging moet in 't geloof geschieden, de ambtsdragers moeten dit werk doen door het geloof in de Here. Maar we kunnen het ook zó opvatten: deze huisverzorging heeft tot odel, het geloof in de gemeente te werken en te versterken.

Het is beide waar: als een ambtsdrager, een huisverzorger niet gelooft, hoe zal hij dan het Evangelie aan anderen brengen? In de huishouding Gods, in de economie van God, kan men alleen door het geloof bezig zijn.

Anders wordt het een zaakje van ons, waarvoor we werken, en zulke arbeid is ijdel.

Maar het is aan de andere kant ook zo: alle ambtelijk werk is gericht op het geloof van de gemeente, dat moet 't uiteindelijke doel zijn, dat de gemeente leert geloven het Evangelie van Christus, leert buigen voor de wil des Heren.

Zie, de Here schenke ons maar zulke huisverzorgers, zulke economen, die echt zorg dragen voor het huis van God.

Daarom moeten we niet begerig zijn naar „mannen van formaat”.

„Mannen van formaat” hebben soms van alles en nog wat bij de hand, **terwijl de verzorging van het huis Gods er onder lijden moet**.

En dáárvoor, voor de behartiging van de gemeente zijn ze toch geroepen? We mogen niet roemen in „geleerde” of „beminde” dominees of in „fijne” ouderlingen, mannen, die wat „betekenen”.

Ik heb een collega gekend, die nooit vooraan stond, niet behoorde tot de „groten” in de kerk, niet erg „diplomatiek” was, ook geen redenaar, maar wél een echte huisverzorger, een herder, die de schapen, die de Here hem had toevertrouwd, verzorgde, een trouwe en voorzichtige „economus”. Daar komt het maar op aan, dat de kudde Gods geleid wordt.

Nee, dat komt niet in de kerkgeschiedenisboeken te staan hier op aarde, „zo'n gewoon mannetje”, maar er is ook een gedenkboek voor Gods aangezicht, het oordeel van God luidt vaak anders dan het oordeel van de mensen.

O, er zijn **zoveel tekortkomingen en schulden** bij deze huisverzorging, door God opgedragen. Wij moeten allen geopenbaard

INHOUD

Gods economie	C. S.
Dienen	H. J. J.
Om de Opbouw van Jeruzalems muren (V)	C. V.
Kerk en Fabriek (II)	J. W.
Wat is Dogmatiek? (I)	R. H. B.
Boekbespreking	K. J. P.
Rondblik	H. S.
Persschouw	C. V.
Kerknieuws	

worden voor de rechterstoel van Christus en wij zullen dan geoordeeld worden, naardat wij gedaan hebben, 2 Cor. 5 : 10.

Maar als wij al deze arbeid maar doen, getrouw, voorzichtig, door het geloof, dan verwachten wij het ook van Gods genade.

In het **testament van Calvijn** lezen we o.a.: Maar, ach, mijn willen en mijn inspanning, als ik het zo noemen mag, waren zo koud en laf, dat ik me bepaald schuldig voel in alles en overall, en was er niet Zijn oneindige goedertierenheid, dan zou al mijn hartstochtelijk streven niets dan rook geweest zijn; ja, de genade gaven, die Hij mij schonk, maakten mij alleen maar schuldig. Zo blijft mijn toevlucht, dat Hij de Vader der barmhartigheid is en zich ook de Vader van zulk een ellendige zondaar zal betonen” (Uit: R. Schippers, Johannes Calvijn).

Huisverzorging Gods. Wat een **verantwoordelijk werk!**

't Was geen wonder, dat de zwakke Timotheüs er tegen op zag, om in Efeze te blijven. Er is zoveel te doen: de zwakken te sterken, de twijfelenden te wijzen op Gods beloften, de hardnekkigen te doen horen Gods Verbondswraak.

Maar 't Woord des Heren geeft de moeden kracht en vermenigvuldigt de sterkte van hem, die geen krachten heeft.

En dat Woord is levend en krachtig in de gemeente, door het Evangelie zal de Here doen komen de schare, die niemand tellen kan.

Dan is deze huisverzorging ook **heerlijk werk!** Het is het huis van God, waarin we mogen werken. Door het Evangelie wordt de ware liefde in onze harten geboren, de daadwerkelijke liefde, liefde, die rust op de gehoorzaamheid aan de Here.

Heerlijk, om zó in Gods huis te mogen verkeren! Welzalig hij, die bij u woont, gestaag U prijst en eerbied toont.

C. Stam.

Dienen

Het „Comité der Centrale Diakonale Conferentie” van de Gereformeerde Kerken heeft een „Open Brief” geschreven „aan de diakenen van deze kerken en allen die het welzijn van 's Heren kerk ter harte gaat”. Het is een brochure geworden van 19 blz. en heeft als titel: „Blijvende Diakonale taak in veranderende tijden”. Wat hier geschreven wordt is naar mijn mening inderdaad van belang ook voor „allen die het welzijn van 's Heren kerk ter harte gaat”. Aangezien deze „allen” deze brochure wel niet zullen lezen meen ik goed te doen een en ander uit de inhoud door te geven.

In de eerste plaats wordt gewezen op de grote verandering die er gekomen is in de arbeid der diakenen. Vroeger zorgden ze in hoofdzaak voor financiële, in elk geval stoffelijke steun aan behoeftige broeders en zusters. De overheid greep eerst in als familie of kerk verstek lieten gaan. Thans zorgt de overheid voor de leniging van velerlei nood. We denken aan A.O.W., weduwen-„pensioen”, „kinderbijslag”. Maar dat is lang niet alles. Haar zorg strekt ze uit tot blinden, doven, stommen, lichamelijk gebrekkigen, geestelijk gestoorden, ouden van dagen, ongehuwde moeders, verwaarloosde en ontspoorde jeugd,

Van de brochure „Korte verhandeling over het Heilig Avondmaal” (Calvijn) zijn nog wat ex. te koop. Per stuk 90 cents. Bestellingen per gironr. 44 83 69 t.n.v. Penningm. van de Geref. Persvereniging „Opbouw”, Utrecht.

ontwrichte gezinnen, ontslagen gevangenen, vluchtelingen, gerespatiëerden, enz. Dat de maatschappelijke zorg een geweldige omvang heeft gekregen bewijst wel het feit, dat de gemeente Amsterdam in 1959 aan 21.799 personen die zorg besteedde en wel tot een bedrag van 31½ miljoen gulden.

Erkend wordt, dat de overheid in veel nood voorziet, die anders onvoorzien zou blijven. Maar de schrijvers menen dat de overheid alleen mag helpen als kerkelijke of particuliere hulp te kort schiet. Men vindt de gevolgen van deze overheidszorg bedenkelijk. Het verantwoordelijkheidsbesef van de familie enz. wordt verzwakt. „Barmhartige samaritanen zijn bij deze stand van zaken niet meer nodig”. De overheid grijpt zo op bedenkelijke wijze in op het leven der kerk. Het is roeping en voorrecht der kerk voor haar leden in nood te zorgen. Maar ze krijgt er als deze ontwikkeling doorgaat nauwelijks meer gelegenheid toe. Eer de kerk er aan te pas komt heeft de overheid al geholpen.

Het komt voor, dat diakenen vragen: „waarvoor zijn we er eigenlijk?” Daar komt nog bij, dat men over het algemeen veel liever hulp ontvangt van „de staat” dan van „de kerk”. Dit laatste is mede de schuld van de kerk, die soms, of moeten we zeggen vaak, haar diakonale taak op schandelijke wijze heeft vervuld of liever: niet vervuld. Niet alleen de diakenen maar heel de gemeente heeft daaraan schuld. Heel het meeleven van de gemeente bestond vaak in het doen van een duit in het zakje.

Zorgwekkend noemen de broeders het verschijnsel, dat de neiging opkomt voor strikt diakonale verzorging overheidssteun aan te vragen of te doen aanvragen. Bijv. voor de verzorging van blinden, doofstommen enz.

* * *

Vervolgens wordt gehandeld over de diakonale levenshouding, welke de Here Christus van zijn gemeente vraagt. Het woord diakonie betekent dienst. Gewezen wordt op het voorbeeld van Christus in Joh. 13, die de voeten van zijn discipelen wast. Die naar zijn eigen woord „niet is gekomen om zich te laten dienen, maar om zelf te dienen en zijn leven te geven als losprijs voor velen” (Matth. 20 : 20 v.) Maar dan vraagt Christus van zijn gemeente ook „dienst aan de broeders in ononderbroken zelfverloochening en zelfopoffering”. Dat is, zo zeggen de schrijvers van deze brochure, „het levensprogramma van zijn kerk”.

De dienst, die Christus van de gelovigen vraagt is niet maar iets of veel aan anderen te geven, maar zij bestaat in het geven van zichzelf aan de broeders en zusters (II Kor. 8 : 5). De gelovigen in Christus vormen één lichaam, waarvan de leden van en voor elkaar bestaan. Gewezen wordt op Hand. 2 : 44: „En allen, die tot het geloof gekomen en bijeenvergaderd waren, hadden alles gemeenschappelijk”. Dat het dienen van elkan- der een allesbeheersende plaats in het leven der gelovigen behoort in te nemen wordt bewezen met Matth. 25 : 34 vv, waar we lezen, dat de Koning tot die aan zijn rechterhand zegt: „Komt, gij gezegenden mijns Vaders, beërft het Koninkrijk, dat u bereid is van de grondlegging der wereld af. Want Ik heb honger geleden en gij hebt Mij te eten gegeven. Ik heb dorst geleden en gij hebt Mij te drinken gegeven. Ik ben een vreemdeling geweest en gij hebt Mij gehuisvest. Naakt en gij hebt Mij gekleed, ziek en gij hebt Mij bezocht; Ik ben in de gevangenis geweest en gij zijt tot Mij gekomen”. Door liefdevolle dienst aan allen openbaart zich de kerk.

Christus is in de wereld gekomen om verlossing uit alle ellende te brengen. In Zijn opdracht moet de kerk alle ellende trachten te lenigen, zoveel als maar mogelijk is. Ook al zou er geen financiële of stoffelijke nood meer te lenigen zijn, dan blijft er nog genoeg nood over om te lenigen. Er zijn „onvolwaardigen, asocialen, geestelijk gestoorde, lichamelijke gebrekkigen”. Er zijn in Nederland een kwart miljoen „probleem-gezinnen”. Er

zijn ontslagen gevangenen, ontspoorde jonge mensen enz. enz. De broeders schrijven: „Tot al deze mensen-in-nood moet de dienst der barmhartigheid uitgaan”.

* * *

Deze liefdedienst moet het leven van alle gelovigen beheersen. Maar daarbij hebben de diakenen een speciale taak, dienst der barmhartigheid. Zij moeten in de eerste plaats de aanwezige nood zien, wat in het verleden dikwijls niet het geval is geweest. Wel kunnen en behoeven diakenen niet in alle nood voorzien. „Het is zonder meer absurd zo iets zelfs ook maar een moment te denken. Maar al deze nood gaat hun wel aan. Ze moet hen raken. En ook zij moeten wel alles doen om die nood te lenigen”.

Ze moeten contact houden met alle hulpbehoevenden in de kerk. Verder moeten ze familie en vrienden aansporen noodlijdenden te verzorgen. Vooral om weduwen en weduwnaars moeten ze denken, en aan ouden van dagen: „Hebben die nog iets te doen? Geraken ze niet in isolement? Er moet voor hen gezocht worden naar werk en zinvolle ontspanning; kortom naar alles wat hen vitaal houdt en hun levensvreugde verschaft. En niet minder moet de jeugd... hun volle aandacht hebben. Zijn er goede ontspanningsmogelijkheden? Bestaat er goede gelegenheid voor opbouwende vrije-tijdsbesteding?” De diakenen hoeven en kunnen niet zelf alles doen wat hier gedaan moet worden. „Maar ze moeten wel voortdurend bezig zijn met het uitzien naar alle middelen welke reeds voorhanden zijn om in een of andere nood te voorzien”.

Hier is heel wat voor nodig: rusteloze toewijding, een bewogen hart, een goed organisatievermogen. „Ja, dit alles vraagt feitelijk om een ander type diakenen dan vroeger veelal in de kerken optrad”. Daarbij moeten de diakenen, zo nodig, een beroep doen op bijv. „een psychiater, een maatschappelijk werk(st)er, een functionaris van de kinderscherming enz.”.

Vroeger heeft men wel gedacht, bijv. vlak na de Doleantie, dat diakenen moesten zorgen voor „inrichtingen ter verpleging van ongeneeslijke zieken, de verzorging van krankzinnigen en idioten, het onderwijs van blinden en doofstommen, het te werk stellen van werklozen en voorts weeshuizen, tehuisen voor ouden van dagen, prostitutés, uit de gevangenis ontslagen vrouwen enz.”. Later bleek in de praktijk, dat dit voor de diakenen eenvoudig onmogelijk was. Trouwens dit ligt ook niet in hun opdracht, welke Christus naar de Schrift aan de diakenen geeft. Het in stand houden van inrichtingen is geen taak der kerk. Aan het vrije initiatief der gelovigen werd overgelaten allerlei inrichtingen op te richten. De diakenen verleenden dan aan de betrokken personen financiële bijstand. Verder hebben ze voor dergelijke inrichtingen grote belangstelling. Als voorbeeld wordt genoemd de „Stichting Gereformeerde Kinderbescherming: „Deze is een duidelijk voorbeeld van wat diakenen moeten doen als een hulp, welke aan leden der gemeente moet worden geboden en niet door hen zelf kan worden verleend”. Deze Stichting is „feitelijk en zakelijk geheel en al een kerkelijk en dan nader een „diakonaal” apparaat. Ze is in de huidige situatie een volstrekt onmisbaar instrument voor het vervullen van de opdracht, welke Christus aan zijn gemeente gegeven heeft met het oog op de lammeren van zijn kudde”. Hieraan voegen de schrijvers van deze brochure toe:

„Het zou zeer gewenst zijn, dat meer dergelijke „instrumenten” door de diakenen in het leven werden geroepen. We denken, dit zeggend, speciaal aan ouden van dagen en chronische zieken. Gelukkig begint men dit te beseffen en heeft men zelfs reeds, wat de verzorging van de ouden van dagen betreft, in enkele provincies de hand aan de ploeg geslagen”.

* * *

Daarna wordt gewezen op de nood der

wereld. De dienst der barmhartigheid moet ook en met alle kracht op de wereld worden gericht. „Zeker, het moet worden vastgehouden, dat de specifieke arbeid der diakenen zich heeft te beperken tot de hulpbehoevende leden der gemeente. Maar tegelijkertijd stond het voor de kerk onwrikbaar vast, dat zij als geheel en ook in al haar leden een haard van liefde moest zijn in een wereld van ellende en haat”. Van de mensheid is 60% ondervoed. „Als één blanke met twee niet-blanken aan een tafel zitten en daarop staat een schaal met tien sneden brood, neemt die éne blanke negen sneden, terwijl de twee niet-blanken die éne overblijvende snee mogen delen”. Dankbaar mogen we zijn voor de hulporganisaties der Verenigde Naties. Het is verheugend, dat ook kerken actief zijn geworden om iets te doen ter leniging van de nood. „De synodaal-gereformeerde kerken offerden voor de hongerende wereld reeds meer dan acht honderd duizend gulden”. Waaraan wordt toegevoegd: „Het komt er ook voor onze kerken op aan in dezen ware christelijke barmhartigheid te betonen”. We zullen voor ogen moeten houden wat Sikkkel eenmaal schreef: „Niet slechts de Gereformeerden, maar de mensen, die in ellende zijn, moeten de barmhartigheid des Heren door zijn kerk ondervinden”.

Onder het kopje „en nu?” vraagt deze brochure dan, wat wij zullen doen. Zullen wij de armen en ellendigen, die Christus aan de zorg der kerk toevertrouwd door „vreemden”, overheidsinstanties enz. laten helpen? Zal de kerk de stoffelijke verzorging aan de anderen overlaten en zelf alleen maar voor het „geestelijke”, het „hogere” zorgen?

„Ja, wat zullen de kerken doen?”

Dit is zeker: ze zullen in de komende tijd in de crisis komen. Ze zullen beproefd worden hierin, of in hen die liefde, die barmhartigheid leeft, door de kracht waarvan ze zich waarachtig en geheel geven aan alle broeders en zusters wier leven vol is van pijn, lijden, moeite en verdriet. Of, anders gezegd: het zal aan het licht komen of het spreken over de gemeenschap der heiligen farizesche taal is of de uiting van een hart dat zich in waarachtig geloof éerst aan Jezus Christus en daarna en daarom ook aan de broeders en zusters gaf (2 Kor. 8 : 5)”.

Tot slot vragen de broeders van het „Comité” aan de diakenen, te willen overwegen wat zij schreven, en deze zaken te willen bespreken met elkander en met de kerkeraad. Eventuele vragen kunnen gezonden worden aan J. de Gelder, secr., Westersingel 47, Berkel.

* * *

Totzover mijn weergave van de hoofdin- houd van deze Open Brief. Waaraan ik een enkele opmerking wil toevoegen. Om met het slot te beginnen: Zou het niet goed zijn de zaken, die in deze Brief aan de orde komen, niet alleen op de kerkeraad maar met heel de gemeente te bespreken? Zij heeft er toch mee te maken? Ik zou willen benadrukken, dat dienen een taak is van alle gelovigen. Niemand uitgezonderd. Er zijn soms mannen of vrouwen — ook in de kerk — die niet weten waarvoor ze eigenlijk in het leven zijn. Ze hebben weinig gaven, voelen zich eenzaam, menen niets voor anderen te kunnen zijn. Ze kunnen geen „inleidingen” maken en zijn niet wel ter tale enz. Maar ze kunnen toch dienen? Dat kan ieder toch naar de gaven, die de HERE gaf? Laat men Matth. 25 nog maar eens lezen!

Een tweede opmerking is deze: Zou het niet goed zijn dat we ons eens nader bezonnen over de concrete taken der diakenen? De Schrift zegt er niet veel van. Het spreekt van zelf, dat ze beginnen met lenigen van de nood in hun plaatselijke kerk. Maar wat is nu precies hun taak ten opzichte van allerlei arbeid van barmhartigheid? Alleen contri- buëren? Het is mij uit deze brief níét duidelij- k geworden, wat ze eigenlijk moeten doen. Geen inrichtingen van barmhartigheid stich- ten zegt deze brochure. Daar ben ik het mee eens. Maar wat dan? Ligt hier wel een speci- fieke taak voor de diakenen? Of kan deze

arbeid overgelaten worden aan het initiatief der gelovigen?

Een dergelijke vraag kwam bij mij op ten aanzien van de hulp aan de noodlijdende wereld. Ik ben blij, dat de nood der wereld met name genoemd wordt. Die nood der wereld gaat de kerk aan. We zijn er dunkt mij veel te weinig mee bezig. We mogen blij zijn, dat de Verenigde Naties zich er mee bezig houden. Daar zal aan allerlei organisaties genoeg mankeren en er zal wel heel wat aan de „strijkstok” blijven hangen. Maar wie zou er zich niet over verblijden als arme, hongerende volken worden geholpen door de welvarende naties? Maar wat is de taak der diakonie in dezen? Heeft zij hier een taak? Of is het zo, dat de gelovigen afzonderlijk hun bij-

dragen geven voor allerlei nood in deze wereld? Met lof wordt vermeld, dat de synodaal-gereformeerde kerken enige honderduizenden voor de nood der wereld hebben bijgedragen. Ik vraag mij af: Moet dit kerkelijk en diaconaal geregeld worden? Ik ben daar niet zo zeker van.

Ik ben op dit gebied maar een leek. Met 99 % van onze lezers. Maar deze vragen gaan ons leken allen aan. Het zou mij verheugen als we in Opbouw over deze vragen konden worden ingelicht. Ze hebben dunkt mij tot nog toe te weinig onze aandacht. We mogen dankbaar zijn, dat de schrijvers van deze Open Brief een en ander aan de orde hebben gesteld.

H. J. Jager.

bloem verloor en onooglijk u tegenstaat, maar wier bol of wortels leven en het volgend jaar stengel en bloemen zullen uitdrijven, vol sie-raad en geur, waartoe de kunstplant onmachtig is”.

Het gevaar van deze jacht naar resultaten bedreigt alle arbeid in het koninkrijk Gods, maar speciaal ook de kerk.

Het gaat daarbij dan vooral om het getal, om aanzien, om invloed, om macht, om kwantitatieve groei. Daarin ziet men dan de zegen des Heren. Dit alles is evenwel dodelijk gevaarlijke veruitwendiging! Tellen en wegen is gevaarlijk in de kerk. Het kan zijn dat God zegt: geteld... gewogen en te licht bevonden. Het komt in kerk en koninkrijk Gods alléén aan op het kennen van God in Jezus Christus, het leven in gemeenschap met de Heilige Geest. Kortom: het recht doen en getrouwheid liefhebben en het ootmoedig wandelen met onze God. Alles wat daartegen, daarbuiten, daar boven is, is zonde.

* * *

Het stond voor Van den Bergh vast dat de echtheid en waarachtigheid van een reformatie, trouwens van heel het kerkelijk leven hiervan afhangt of de gemeente en de afzonderlijke gelovigen metterdaad de zonden van farizeïsme, veruitwendiging, gebruik van on-Geestelijke middelen, zelfverheffing, vleien van Gods volk, het niet-erkennen van de solidariteit van de schuld aan het verval der kerk, overwint.

De grote vraag ook in de dagen van de Doleantie was daarom: is wat in en voor en door de kerk tot stand wordt gebracht **ware** of **valse** reformatie? Met diepe ernst stelde Van den Bergh deze vraag aan zichzelf, aan de kerken, aan de broeders. „Alles wat heerlijk is — zo hield hij hun voor — wordt nagebootst. Goud, paarden, diamanten; maar ook geloof, bekering, gebed. Ja zelfs de strijd voor Gods ere, kerkelijke strijd, Reformatie”.

Dit voor ogen houdende tekende hij op diep borende wijze het verschil tussen een ware reformatie die het werk is van de Geest van God en daarom beleefd wordt in verbrijzeling des harten en in kinderlijk geloof aan de Heer Jezus Christus — en de valse reformatie, die van buiten gezien sprekend op de echte lijkt, maar die achter een orthodoxe en correct-kerkelijke étalage in feite niet anders is dan de zelfverheffing, zelfhandhaving van de farizees vrome mens.

Ik zal het gehele artikel dat hij er eens over schreef, hier overnemen. Het heeft tot opschrift: Tweeërlei Reformatie.

„Er is valse en echte bekering, geveinsd en oprecht geloof, alzo is er ook valse en echte Reformatie. De satan maakt al wat goed is na. Zo ziet hij ook gaarne een Kerk „gereformeerd”, mits niet door de Heilige Geest en naar Gods Woord.

Waarin steekt nu het verschil?

1. Er is een Reformatie, die uit bitterheid tegenover het onrecht van anderen ontsproot; en een andere, die uit droefheid over eigen schuld aan het bestaan van dat onrecht, ontstond.

2. Er is een Reformatie, die geschiedt uit geestelijke zelfzucht, om gemakkelijk en goedkoop zuivere prediking te hebben; en een echte Reformatie, die uit lust om met oprechtheid Jezus als Heer en Hoofd der Kerk te belijden, voortkomt, en daarom verwerpt al wat met Zijn Woord in strijd is.

3. Er is een Reformatie, die opgaat in een vereniging van gelijkgezinden en hooghartig zich stelt tegenover hen, die „niet medegaan”. Maar ook een betere Reformatie, die uit deernis ontstaat over de verwaarlozing der Gemeente, en met de Synodale Organisatie doet breken, om met meer vrijmoedigheid en ijver het afgedwaalde en gebrokene op te zoeken.

4. Er is een Reformatie, die met een schaamteblos op de wangen kerkgebouwen eenvoudig en doelmatig plaatst in wijken, alwaar dat jarenlang verzuimd werd; maar er is ook een lager soort van Reformatie, die opgaat in het met veel haast en weinig offer, vaardigheid optrekken van een gebouw, waarvan plaats en aard nu eens in strijd zijn met het geloof aan de doorwerking der Reformatie, dan weder de vereniging met andere Gereformeerden practisch verwerpen.

5. Er is een Reformatie, die begint en eindigt met het afwerpen van het „Synodale juk” en het benoemen van een Kerkeraad, en toch alle bestaande afgoden, breuken en banen onaangeroerd laat, maar ook eene Refor-

Om de opbouw van Jeruzalems muren De doleantie in Voorthuizen

V

9. Tweeërlei Reformatie

Een van de dingen die Van den Bergh rusteloos bezig hielden, was de zuiverheid, men kan misschien nog beter zeggen: de **godzaligheid** van de reformatorische arbeid.

Kennen van de Schriften en van het menselijk hart als hij was, zag Van den Bergh levensgroot de gevaren, die alle reformatorische arbeid bedreigen. Die arbeid kan achter een gevel van „orthodoxie” en „trouw aan Gods Woord” zo door en door slecht zijn. Het kan zelfs zijn dat in en door de reformatorische de hoogmoedige farizeër zich ongebroken handhaaft tegenover God.

In verband hiermee waarschuwt Van den Bergh b.v. onophoudelijk en met grote ernst tegen het steeds dreigende gevaar van de **veruitwendiging** van de kerkelijke strijd.

Als dat verderfelijke verschijnsel optreedt, wordt er niet meer gestreden voor God maar voor de godsdienst; niet voor de Wetgever maar voor de wet; niet voor de Heer van de tempel, maar voor die tempel „op zich zelf”; niet voor het koninkrijk Gods maar voor allerlei middelen, organisaties, kranten die altijd vol zonden en gebreken zijn en alleen maar waarde hebben in zoverre ze dat rijk dienen. Het gaat dan niet meer om de kerk des Heren, maar om de eigen kerk, om een of ander kerkelijk instituut. Niet meer om het Evangelie maar om een belijdenis of een theologie. Kortom, er komt dan een fundamentele omkering in de door God gewilde stand van zaken en de door Hem voorgeschreven orde der dingen. Wat naar Gods heilige wil **middel** is wordt **doel**. En wat Hij als doel van zijn werk en van dat der mensen heeft gesteld wordt verlaagd en gedenatureerd tot middel.

Omdat Van den Bergh dit alles zo scherp zag was het voor hem b.v. een doorn in het vlees, dat het met het offeren voor de kerk en het rijk van God dikwijls zo droevig was gesteld. Het leefde voor hem dat het in de kerk, in de gemeenschap van God, vóór alles aankomt op de **wijze** van geven. Hoe dringend er ook geld nodig was voor kerk en school, nooit liet hij na er op te wijzen, dat God alleen behagen heeft in gaven die Hem ootmoedig, en met blijdschap worden gebracht.

„Voorzeker”, zo leest men in een circulaire waarin gaven worden gevraagd voor de christelijke scholen te Voorthuizen en Zwartebroek, „niet alle gaven zijn de **HERE** welbehagelijk, en alzo ook ons ten zegen. **Offerranden uit een gebroken en verslagen hart, zijn Hem aangenaam** (Ps. 51 : 19—21). **De blijmoedige gever heeft God lief** (2 Cor. 9 : 7). Maar zouden wij niet verootmoedigd zijn, dat wij zo licht voor eigen huis en gezin zo goed zorgen en Gods Kerk en School zo woest en onverzorgd laten liggen. Is het geen voorrecht ook voor andere kinderen te zorgen, hetzij in eigen woonplaats of elders? Antwoordt men, dat eerst in eigen behoefte voorzien moet worden, zo verwijzen wij naar de Weduwe van Sarphat, die toen zij bijna al haar leeftocht aan de arme vreemdeling gaf, rijker zegen geestelijk en stoffelijk dan vroeger genoot. En in het Nieuwe Testament bleek de opwaking der Kerken ook uit de gelden van Antiochië naar Jeruzalem gezonden. — Vergeet vooral niet: de **HERE**, niet gij, is eigenaar van wat gij bezit. — Vraagt ook Hem

thans: **Here! wat wilt gij dat ik doen zal?”**

Als men er alleen op let **hoeveel** geld er bijeenkomt en men vraagt er niet naar **op welke wijze** het bijeengebracht wordt is de veruitwendiging van de zaak des **HEREN** reeds volop een feit geworden. Het koperen muntje van de arme wordt dan niet meegeteld. Maar wel worden de grote giften veelal met voor ieder doorzichtige initialen den volke bekend gemaakt. Er wordt bij het vragen en geven dikwijls zo weinig gelet op de enig legitieme drijfveren, namelijk de eer van God en het gelovig besef dat niets van wat een mens bezit zijn eigendom is. Er wordt zo vaak gespeculeerd op verdorven drijfveren in het menselijk hart als vrees voor de mensen, eerezucht, het zoeken van hoge dingen, werkheiligheid enz.

Van den Bergh was op grond van zijn visie op het offeren voor de dienst des Heren ook een verklaarde tegenstander van bazars! Wordt, zo vroeg hij met het oog daarop niet veel meer gelet op de uitgestalde goederen dan op de zaak waar het om gaat? Wordt dikwijls niet veel méér ten toon gesteld dan de te kijk neergelegde voorwerpen? Boeten de verkoopsters niet dikwijls aan eenvoud, ingetogenheid en oprechtheid? En als deze vragen ontkennend beantwoord kunnen worden moeten we ons dan toch niet schamen, dat dergelijke kunstmiddelen moeten worden aangewend om te verkrijgen wat voor God nodig is? Zou God verheugd zijn dat Hij alleen op deze wijze de beschikking kan krijgen over wat nota bene geheel en al zijn eigendom is en dat Hij gebruiken wil ten dienste van zijn verlossingswerk onder de mensen? De opbrengst van bazars is allerm minst een goede maatstaf ter beoordeling van de liefde voor het Koninkrijk Gods!

* * *

Bij het verzamelen van geld voor de velerlei arbeid in de dienst van kerk en koninkrijk Gods krijgen we tegelijk ook te maken met nog een ander aspect van de veruitwendiging van het leven der kerk. Een verschijnsel dat het leven van Gods kerk en volk tot in de kern kan vergiften. Het is het streven naar succes, de jacht naar resultaten.

Vlijmscherp heeft Van den Bergh zich tegen dit kwaad gekeerd.

De resultatenleer, de resultatenjacht, zo leerde hij, gaat lijnrecht in tegen het Woord van God. Succes is geen zegen. Voorspoed is zonder meer geen blijk van Gods gunst. Dat leert psalm 73 overduidelijk. Het kruis veelmeer dan de kroon is het zinnebeeld van de Christus en de kerk hier op aarde.

Om verschillende redenen is die resultatenleer gevaarlijk.

„Vooreerst doorsnijdt zij de wortel, waaruit alle plante Gods in de wijngaard van Christus alleen leven kan en mag: het geloof; ziet ge op de uitkomsten, de zichtbare resultaten en ontleent ge daaraan kracht, dan worden Gods eigen gaven afgoden en zinkt uw fundament: Christus' gerechtigheid alleen, weg.

De resultatenjacht, die vooral op het zichtbare, aanwezige, schitterende ziet, streeft zo licht het hoogste doel voorbij. Daarbij komt, dat zij juist dat ongeduld, die koortsachtigheid, maar ook dat kleingeloof verwekt, welke zo gevaarlijk voor het geestelijk leven zijn.

Verguldsel wordt zo licht voor goud aangezien en nagemaakte bloemen meer bewonderd dan de plant, die door de vorst blad en

matie, dieper en breder opgevat, die in huisgezin, beroep en hart doorwerkt en een „klein beginsel van gehoorzaamheid” in alle stukken vertoont.

6. Er is een Reformatie uit vleeselijke ijver, met wettische verschijnselen en eigenwillige godsdienst verenigd, die op het geestelijk leven nadelig werkt, maar ook een andere Reformatie, die uit kracht van Jezus bloed, door de Heilige Geest gewerkt, een Borg niet minder dan een Koning behoeft, en geestelijke opwaking geeft.

Lezer, welke kenmerken vertoont de Kerk, waartoe gij behoort, hetzij ze Hervormd of Gereformeerd heet? En indien ge gebreken ziet, breek met de zonden, maar zoek de gevolgen te genezen. En woont ge in een ware gereformeerde Kerk, zijt gij dan zelf vernieuwd, bekeerd?”

* * *

Zijn deze vragen ook momenteel niet van brandende aktualiteit?

C. V.

Kerk en fabriek

II

Het zal de lezer wel duidelijk geworden zijn, dat ik maar weinig geloof van alles wat de moderne socioloog vertelt van de fabriek en de fabrieksarbeider. En ik zou de geïnteresseerde lezer dezer studies willen aanraden mijn voorbeeld te volgen.

Daarmede wil ik geenszins beweren, dat alles wat deze lieden beweren of op grond van vraaggesprekken en enquêtes menen gevonden te hebben onwaar is of niet bestaat.

Maar wel ergert het mij steeds weer, dat zij zaken en verhoudingen, die algemeen onder alle groepen van de beroepsbevolking voorkomen, voorstellen als typerend voor de industriearbeider en de industriële arbeid. Alleen; wat b.v. bij de ambtenaar van de middengroep als „collegialiteit” wordt geconstateerd en gewaardeerd, heet, overgezet zijnde in de industriële verhoudingen: „gebondenheid aan de groep”. De algemeen geldende normen van collegialiteit, die door elke groep van de beroepsbevolking worden gerespecteerd, zijn speciaal voor de fabrieksarbeider gedenatureerd tot „groepsnormen”.

Aldus geeft men van de industriearbeider geen karakterschets maar een karikatuur.

Dikwijls passeer ik het enorme nieuwe kantoorgebouw van het G.A.K. te Amsterdam. Amsterdammers noemen deze glazen kolos het „Aquarium”. Hoeveel mensen in dat aquarium dagelijks hun tot in de perfectie geautomatiseerde kantoorarbeid verrichten,

weet ik niet, maar hun aantal ligt niet ver beneden de bevolking van een grote onderneming. Als ik bij m'n dochter vijfhoog in Nieuw West ben, kan ik nog drie of vier van deze monsterkantoren, die hoog boven de woonflats uitsteken, aanwijzen. Wie zou durven beweren, dat de arbeid op die kantoren minder gespecialiseerd, minder geautomatiseerd, dus minder geestelijk gedraïneerd is, dan de industriearbeid?

Als men zo met innerlijk ontferming bewegen is over het lot van de fabrieksarbeider, waar blijft en waar openbaart zich het medeleven met het lot van de andere helft der beroepsbevolking?

Waarom wel 'n industriepredikant en 'n fabrieksouderling en waarom geen ambtenaren-dominee en beambtenouderling?

Hun aantal loont de moeite wel.

Is het de moderne socioloog ontgaan, dat ondanks de toenemende industrialisatie het aantal „arbeiders” geregeld vermindert en de groep van beambten, ambtenaren en leidinggevend personeel, die als „middengroep” wordt aangeduid, vandaag reeds bijna de helft van de totale beroepsbevolking uitmaakt?

Of schuilt er achter die buitensporige belangstelling en zorg voor de industriearbeider een kwalijk meerderwaardigheidscomplex?

Is het misschien dit, dat men de industriearbeiders beschouwt, behandelt en bestudeert als Dr Juliën z'n pygmeën?

Dit zijn van mijn kant heus geen rethorische vragen. Daarvoor is er in de methode van onderzoek en het behandelen van de resultaten daarvan teveel dat mij tegenstaat.

En ik wilde wel, dat de op dit gebied beun-

hazende dominees, vooral als die dominees nog gaan schrijven ook, wat meer kritisch en minder goedgelovig waren. Misschien komt er dan nog eens 'n tijd, waarin de industriearbeider voor vol wordt aangezien.

Daar mankeert wel het een en ander aan. Er was in de dertiger jaren een Hervormd predikant, die een waarschuwend boekje schreef over „De burgerlijkheid der kerk”.

De duidelijke symptomen van verburgerlijking vond hij in gedrukte en gehoorde preken, in nauwe vervlechting van kerk en politiek en in de praktijk van kerkelijk leven, waar de arbeider niet aan bod kwam.

Ik heb nog herinneringen aan die jaren en ben er van overtuigd, dat die predikant in veel dingen gelijk had.

Is de toestand nu gunstiger?

Ik las onlangs een verslag van een bijeenkomst van leiders der Roomse vakbeweging met bisschoppen en andere hoge geestelijken. De eersten klaagden erover, dat in de lekenbestuurscolleges van de kerk het percentage arbeiders nog geen 5% bedroeg.

Uit cijfers en andere publicaties uit de Ned. Herv. pers weten wij, dat ook daar het percentage arbeiders-ambtsdragers ver beneden het percentage arbeiderskerkleden ligt.

In de Gereformeerde kerken is de toestand niet zo heel veel anders. Prof. Schippers inhoudt in zijn bijdrage in „De industrialisatie en ons volk”, dat de syn. Gereformeerde kerken „middenstandskerken” kunnen worden genoemd. Op grond van onderzoeken was hij tot de conclusie gekomen, dat het percentage arbeiderslidmaten ruim het dubbele bedraagt van het percentage arbeiders-ambtsdragers. Voor de middenstand lag de toestand precies andersom. Deze conclusie krijgt nog meer reliëf, als wij weten, dat het overgrote deel van de arbeiders-ambtsdragers het diakenambt bekleedt.

Met instemming, haal ik hier aan wat Filius over deze zaak in Ambt en Plicht schreef: „Hoewel ik niet over cijfermateriaal beschik, geloof ik toch, dat in onze Vrijgemaakte kerken de toestand vrijwel gelijk is aan die in de synodale kerken. Toch zou ik daarom niet graag willen beweren, dat onze kerken typische middenstandskerken genoemd kunnen worden. Wél geloof ik, dat wij hier te maken hebben met een erfenis uit de historie. De

Wat is dogmatiek

I

Het is opvallend, hoe de bezinning op de aard van bepaalde wetenschappen telkens weer opnieuw aan de orde komt. Dat is b.v. het geval bij de wetenschap der geschiedenis. Ook daar zijn allerlei discussies gevoerd over de aard en de methode van het vak der geschiedschrijving. Huizinga merkt in zijn terugblik op zijn leven op, dat hij aan deze discussies slechts een betrekkelijke waarde toekende:

„Tot mijn studenten, die veelal sterke neiging vertoonden tot de theorie der geschiedenis placht ik te zeggen: neemt er eenige kennis van, maar begeeft U er niet in, want het leidt U af van het eigenlijke werk van den historicus¹⁾”.

Desondanks heeft Huizinga zelf heel wat studies over de aard en het begrip van deze wetenschap het licht doen zien. Inderdaad, het gevaar is groot, dat men al theoretiserend over de aard van het vak, het eigenlijke handwerk veronachtzaamt. Aan de andere kant: niemand kan er buiten zich te bezinnen op de grondslagen van de wetenschap, die hij beoefent. Zelfs een zeer concreet geschiedsvorser en geschiedschrijver als A. A. van Schelven kon niet nalaten zich op de grondslagen van zijn studievak te bezinnen. In zijn voortreffelijke „Wegkruisingen”²⁾ gaf hij een samenvatting van zijn gedachten over de fundamentele vragen, waarmee de historicus in zijn vak in aanraking komt. Ook hij spreekt zich in dezelfde zin uit als Huizinga. „Een geschiedphilosophie, hoe diepzinnig ook en hoe boeiend aan de man gebracht, kan (de historicus) per saldo maar weinig of zelfs in het geheel niet meer bevredigen”³⁾. Hij drong daarom aan op een theorie der geschiedenis niet „los van de praktijk zijner historiographie, maar daarvoor van waarde”⁴⁾.

Hetzelfde geldt van de wetenschap der dog-

matiek. Men kan allerlei theorieën opzetten over de grondslagen van dit vak. Ze hebben ongetwijfeld hun waarde. Daarnaast zal de concrete dogmatische bezinning echter steeds blijven voortgaan. Het leven vraagt daar nu eenmaal om. Dat neemt niet weg, dat het verfrissend kan werken kennis te nemen van de nieuwere bezinning, die zich over de grondslagen van dit vak van wetenschap — voor het leven der kerk ongetwijfeld van belang — de laatste tijd baan breekt. We denken hier met name aan hetgeen K. J. Popma in onderscheidene boeken en artikelen hierover gepubliceerd heeft. Hoewel hij nauw aan de denkwijze van de wijsbegeerte der wetsidee is verbonden, gaat hij op bepaalde punten toch een eigen onafhankelijke weg en dat maakt het kennismaken van zijn gedachten tot een boeiende zaak. Popma is sterk wijsgerig geïnteresseerd en dat maakt, dat theologen met zijn overwegingen wel eens moeite hebben. Aan de andere kant: theologie en wijsbegeerte liggen dicht bij elkaar en het lezen van zijn kritische gedachten kan ook theologen tot hernieuwde bezinning op de aard van hun werk stimuleren.

Onlangs publiceerde prof. Berkouwer in „Gereformeerd Weekblad” een reeks kritische artikelen over Popma's beschouwingen. In het laatste artikel kondigde hij aan, dat Popma in hetzelfde orgaan hem van antwoord hoopt te dienen. We zien met belangstelling naar deze discussie uit. Misschien vinden we later gelegenheid onze lezers er iets van te vertellen en er enkele eigen opmerkingen bij te maken. Het is in dit artikel onze bedoeling op een ander aspect van deze discussies te wijzen met het oog op de bezinning in eigen kring. De opvattingen van Popma laten we daarom even rusten.

* * *

Het kan bij actuele debatten van belang

zijn zich te verdiepen in de historie. Natuurlijk liggen de dingen telkens weer anders, maar een feit is, dat dezelfde grondvragen in de geschiedenis voortdurend opnieuw aan de orde komen. Zo is het voor ons onderwerp van belang eens te letten op een artikel van Bavinck uit het jaar 1891 in „Theologische Studiën”, het orgaan van de ethische theologen, waarin hij een enkele maal een artikel van zijn hand deed opnemen. Zo schreef hij in 1891 een artikel „Confessie en Dogmatiek”⁵⁾, waarin hij inging op een referaat, dat de ethische predikant F. E. Daubanton op de vergadering van de Vereniging van Ned. Herv. Predikanten op 29 april van dat jaar hield. Daubanton had zich in zijn referaat over dit onderwerp nauw aangesloten bij Schleiermacher. Volgens Daubanton heeft de dogmaticus allereerst een historische taak. Hij moet de stof, die de verschillende confessies bieden, historisch inventariseren en ordenen. Daarbij moet hij het echter niet laten. Hij moet die stof ook kritisch bewerken. Daartoe heeft hij ze te toetsen aan de formele regels van de logica, aan het materiële beginsel van de confessie en aan de Heilige Schrift zelf. Dit is echter nog maar het „voorwerk”. Zijn eigenlijke taak is de aldus kritisch bewerkte stof te verwerken tot een systematisch, architectonisch geheel, waarvan alle deelen harmonisch in elkander sluiten en door één grondbeginsel worden beheerscht”⁶⁾.

Bavinck had voor deze opzet van Daubanton wel waardering. Hij zwaaide hem de lof toe, „dat hij op het kerkelijk en confessioneel karakter der dogmatiek nadruk legt”⁷⁾. Toch overheerste bij Bavinck de kritiek. Zijn voorname bezwaar was, dat Daubanton de confessie als uitgangspunt nam en de H. Schrift als richtsnoer voor de dogmatiek. Zijn voorname argument daartegen was, dat op protestants standpunt er strijd mogelijk is tussen confessie en H. Schrift. Bij verschil moet de eerste voor de laatste wijken. „Daaruit volgt dan ook onvermijdelijk, dat niet de confessie, maar de Schrift bròn is der dogmatiek. Zij alleen beslist, wat rechtens een dog-

Afgescheiden kerken bestonden op enkele uitzonderingen na geheel uit „kleine luyden”, kleine middenstanders... Die kleine luyden, hoe kon het anders, hebben hun stempel gedrukt op de Afgescheiden kerken. Hoewel de Dolerende kerken minder eenzijdig van samenstelling inzake de beroepsstructuur waren, bleef het typische middenstandstempel in de verenigde kerken zichtbaar”.

Afgezien van deze erfeniskwestie heeft de ontwikkeling van de industrie in de richting van de continuïteit het inschakelen van fabrieksarbeiders in het kerkelijk ambt bemoeilijkt. Immers: 'n groot deel van de fabrieksarbeiders werkt in ploegendienst en heeft maar weinig avonden vrij. Het aantal vacantedagen is beperkt en dikwijls nog gebonden.

Gemakshalve komt men er dan toe mensen voor het ambt te kiezen, die 's avonds wel vrij hebben en bij tijd en wijle hun predikant kunnen vergezellen naar classisvergaderingen en hem kunnen helpen bij, of ontlasten van commissiearbeid, die daaruit voortvloeit.

Al is hier geen sprake van bewust passeren van arbeiders, toch heeft deze ontwikkeling bedenkelijke kanten.

Kerkelijke vergaderingen zouden minder langdurig, minder kostbaar en waarschijnlijk zakelijker zijn, als zij waren samengesteld uit mannenbroeders, die niet zo royaal met hun vrije tijd kunnen omspringen, mannenbroeders, die de waarde van de Hollandse gulden hebben leren kennen in de praktische leerschool van het karig inkomen.

Mannenbroeders, die weten hoe stijl en inhoud van besluiten en conclusies moeten zijn, willen zij door normale mensen met 'n dito stel hersens gelezen en begrepen worden.

Ik weet niet of er ooit een synode naar mijn, misschien wel dwaze smaak, gehouden is. Van onze eigen synode lees ik met belangstelling de debatten. De besluiten sla ik altijd over, aangezien ik nooit van puzzels, in welke vorm ook, gehouden heb.

Maar er gaat wel eens wat bij 'n mens om.

B.v. dit: ik zou best eens synodelid willen zijn. Je naam komt gedurende lange tijd — dat laatste hoort er tegenwoordig bij — dagelijks in de krant, hoe vaker je achter de kathedraal kruipt hoe meer. Zelfs na je dood levert het je nog de eervolle vermelding op: toen en toen was de overledene lid van de

synode. Maar 'n synode is er niet voor mensen, die onder 'n snipperdagenregeling vallen.

De gezeten, rentenierende burgerman kan zich die luxe permitteren, de broeder, die midden in het leven staat, niet.

Maar als dit zo is, dan zal niemand kunnen tegenspreken, dat hier latent het gevaar van verburgerlijking dreigt.

En als wij op deugdelijke gronden beslist niet de kant van de moderne ambtsspecialisering op willen, dan zullen wij moeten waken; zelfs tegen de schijn van verburgerlijking.

Want de vraag om studenten-, jeugd- en industriepredikanten is, welke motieven er nog verder een rol in spelen, toch ook een begrijpelijke reactie op het feit, dat de methode en de sfeer van de kerkelijke vergaderingen zo weinig reëel is.

Er zit wat scheef als men op grond van cijfers kan zeggen, dat de kerk typisch middenstandskerk is.

Ik kan alleen maar hopen, dat in onze Vrijgemaakte kerken deze dingen in het oog gehouden worden.

Nu moet niemand denken, dat ik het pleit voer voor het stellen van arbeiderscandidaten voor het ambt of paritaire vertegenwoordiging voorsta op kerkelijke vergaderingen.

Dat zou in lijnrechte strijd zijn met het wezen van de kerk.

Maar als er bij ons verhoudingen zouden groeien als bij Rome en de Hervormde kerk: zelfs als de toestand bij ons zou zijn als Prof. Schippers in de zijne heeft geconstateerd, dan is waakzaamheid geboden.

Vooraf voor de kerken in de steden.

Op het platteland en in kleine kerken, waar de kerkleden elkaar kennen is de toestand in dit opzicht normaal. De vraag naar speciale ambtsdragers leeft vrijwel uitsluitend in de grote kerken, waar men om redenen, die wij eerder aangaven, tot de ontdekking komt, dat er bepaalde groepen in de kerk zijn, die niet of onvoldoende worden gewaardeerd.

Wij kunnen niet volstaan met het, overigens terecht, afwijzen van het instituut van industriepredikanten resp. -ouderlingen.

Even belangrijk is het ervoor te zorgen, dat de motieven, welke voor dit instituut worden aangevoerd, niet gelden voor onze kerken.

Wormer.

Jac. Wijnands.

BOEKBESPREKING

ZEDELIJKE OPVOEDING

I

In 1960 verscheen van de hand van prof. dr G. Brillenburg Wurth een populair-wetenschappelijke studie onder de titel „Zedelijke opvoeding”, waarin een grensgebied verkend wordt, t.w. dat tussen het werkterrein van de pedagogiek en dat van de ethiek. Nu is de auteur van huis uit ethicus; daarop legt hij in zijn voorwoord enige nadruk. Mogelijk iets te zeer: want zulk een grensgebied kan toch alleen maar verkend worden of door de beoefenaar van de pedagogiek of door die van de ethiek, aangezien het wel een zeer zeldzaam geval zal zijn, als iemand beide terreinen beheerst; en we zouden niet weten, waarom het bezwaarlijk is, dat de ethicus zich ook eens aan zulk een verkenning waagt: wellicht is er te vaak van de kant der pedagogiek een poging ondernomen, die er noodzakelijk toe moest leiden, dat de verkenner zich mede op „vreemde bodem” waagde. Het wil ons voorkomen, dat de auteur op het gebied van de antropologie niet minder thuis is dan op dat van de ethiek; en dat het vak pedagogiek (als we dit een vak mogen noemen; wellicht is deze aanduiding iets te sober) tot de leer omtrent de mens behoort, zal wel door niemand ontkend worden. Mogelijk hield de schrijver iets over naar de zijde van een theologische antropologie, en dat heeft uit de aard van de zaak enig principiële bezwaar, vooral wegens de nauwelijks onderzochte moeilijkheden, waarvoor we door het woordje „theologisch” gesteld worden. Meer dan overhellen is hier o.i. echter niet. Prof. dr Brillenburg Wurth toont ook in dit beknopte boek een benijdenswaardige veelzijdigheid, al moge het waar zijn, dat dit ook wel zijn bezwaren meebrengt, o.a. die van een overwegende behoedzaamheid en gereserveerdheid, die nu en dan aan de duidelijkheid enige afbreuk moet doen. Voordelen biedt deze veelzijdigheid echter stellig: zij zal een van de factoren, vermoedelijk de sterkste, zijn geweest, waardoor de auteur in staat was, een moeilijk en uitermate gecompliceerd samenstel van vraagstukken in zo kort be-

ma is, en onze conscientie binden mag”.⁸⁾

Daarom wil Bavinck, dat de dogmatiek niet uitgaat van de confessie, maar van de Schrift zelf. Daarbij mag zij de Schrift niet hanteren als fons, maar als principium. Hij bedoelt daar dit mee: de Schrift is geen fons, d.w.z. louter bron voor de dogmaticus. De stof voor deze wetenschap ligt in de Schrift niet voor het „opscheppen”. Ze is principe, d.w.z. „de kiem, de wortel, waar de plant der dogmatiek uit opwast”.⁹⁾ De dogmaticus heeft de waarheid van de Schrift zelfstandig te verwerken in zijn denkend, wetenschappelijk gevormd bewustzijn en ze zo te handhaven op de „erve der wetenschap”. De dogmaticus „moet den arbeid der kerk als het ware recapitulieren, de dogmata als voor onze oogen uit de Schrift doen uitgroeien, en ze produceeren opnieuw. Daardoor zal hij er in niet geringe mate toe bijdragen, om kerk en confessie voor versteening en doode orthodoxie te bewaren”.¹⁰⁾

Intussen: dat betekent volgens Bavinck niet, dat de dogmaticus in zijn arbeid de band aan zijn kerk moet doorsnijden. Integendeel! Er moet een waarborg zijn, dat de dogmaticus geen subjectief, van de Schrift zelf afwijkend beeld van de Schriftinhoud ontwerpt. Daarom is het wenselijk, „om de Schrift te lezen en te onderzoeken aan de hand der confessie, en bij den dogmatischen arbeid zich te laten leiden door de theologie der algemene Christelijke kerk”.¹¹⁾

Op dit standpunt is de taak van de theologie zeer belangrijk. Volgens Bavinck zijn de dogmata het product van de theologie, niet van de kerk. „Feitelijk is de Theologie de belijdenis ook te allen tijde ver vooruit”.¹²⁾ Vandaar, dat Bavinck Daubanton bijvalt als deze van oordeel is, dat de dogmatiek de kennis Gods, de materiële inhoud van het dogma, architectonisch, systematisch moet ordenen. Daubanton noemt dit de speculatieve taak der theologie. Bavinck wil het liever de systematische taak van dit vak noemen. En nogmaals zegt hij aan het slot van zijn artikel, dat het

de waarde van de studie van Daubanton is, dat „twijfel aan het positief karakter en aan de confessioneele bepaaldheid der dogmatiek niet licht meer mogelijk schijnt”.¹³⁾

Bavinck hield zich niet voor het eerst met deze vragen bezig. Interessant is een brief, die hij in 1885 over deze kwesties aan Abraham Kuyper schreef. Het is vrijwel de enige maal, dat hij in zijn correspondentie met Kuyper materiële dogmatische kwesties besprak. Uit die brief blijkt, dat hij zes jaar eerder — in 1885 — zich op dezelfde grondvragen bezon. Hij schreef Kuyper, dat hij een antwoord zocht op de vraag:

„waarop ik een duidelijk en helder antwoord nog altijd mis. Zij betreft het begrip der dogmatiek, en is deze: hoe is het kerkelijk, in casu het gereformeerd karakter der dogmatiek — welk karakter zij toch immers draagt en dragen moet — overeen te brengen met de stelling, dat de H. Schrift haar eenig principium is? Hoe kan men er aan ontkomen, om enerzijds niet den arbeid der eeuwen uit te wischen en eene theol. biblica in kwaden zin te willen leveren; en om toch anderzijds den dogmatischen arbeid bepaaldelijk de confessies, niet met velen te maken tot tweede, ofschoon dan ook afgeleide bron?... Misschien kunt Gij me met een enkel woord of zinsnede deze voor mij bestaande moeilijkheid oplossen”.¹⁴⁾

Bavinck zocht dus bij de bepaling van het begrip der dogmatiek naar een antwoord op de vraag naar de verhouding van Schrift en confessie. Ook uit deze brief blijkt, dat hij de dogmatiek allereerst uit de Schrift zélf als principium wilde laten opkomen. Tegelijk echter zocht hij naar een weg om de dogmatiek confessioneel bepaald te laten zijn. Hoe was dat mogelijk zonder de confessie tot tweede bron voor deze wetenschap te maken?

Met deze brief als achtergrond wordt ons nu ook duidelijk, waarom hij het referaat van Daubanton tot op zekere hoogte kon waarderen. Daarin kwam nl. de grote betekenis

van de confessie als object voor de dogmatiek duidelijk uit. Alleen: Bavinck bleef in zijn artikel in de „Studiën” zijn opzet, zoals hij die in de brief uit 1885 ontwikkelde trouw, dat nl. de Schrift voor de dogmatiek het alles-beheersend principium moest zijn.

Zo kwam hij tenslotte ook tot zijn bekende definitie, die in de tweede druk van zijn Dogmatiek haar definitieve vorm vond: „Dogmatiek is alzoo en kan niet anders bestaan dan als wetenschappelijk systeem der kennis Gods, dat is dan nader op Christelijk standpunt, van die kennis, welke Hij aangaande zichzelf en aangaande alle schepselen als staande in relatie tot Hem in Zijn Woord aan de kerk heeft geopenbaard”.¹⁵⁾ Ook in zijn dogmatiek bepleit hij de methode van het gaan van de bron (de Heilige Schrift) naar de rivier (het dogma) en niet omgekeerd. De dogmaticus moet „in de Schrift zelve als het principium theologiae zijne positie nemen, en dan van daaruit de dogmata ontwikkelen. Hij reproduceert dan als het ware den denkbeeld der kerk; hij laat ons zien, hoe de dogmata organisch uit de Schrift zijn uitgegroeid; hoe niet één enkele tekst, maar de Schrift in haar geheel de vaste, brede bodem is, waarop het dogmatisch gebouw verrijst”.¹⁶⁾

Enschede

R. H. Bremmer.

- 1) **Verzamelde Werken, I**, 1948, blz. 36.
- 2) **Wegkruisingen in het landschap der theorie van de geschiedschrijving**, A'dam, 1953.
- 3) **Idem**, blz. 10.
- 4) **T.a.p.**
- 5) **Theologische Studiën, IX**, blz. 258—275.
- 6) **Idem**, blz. 262.
- 7) **Idem**, blz. 266.
- 8) **Idem**, blz. 266/267.
- 9) **Idem**, blz. 266.
- 10) **Idem**, blz. 267.
- 11) **Idem**, blz. 270.
- 12) **Idem**, blz. 272.
- 13) **Idem**, blz. 275.
- 14) **Brief Bavinck aan Kuyper van 14 september 1885**, archief Kuyper, opgenomen in mijn dissertatie, blz. 20.
- 15) **G. D. I.2**, blz. 15.
- 16) **Idem**, blz. 81.

Soms zoekt men lang naar een geschikt cadeautje. Is een geschenkabonnement-Opbouw nu juist niet uiterst welkom? Vergeet dit niet als U iemand een genoegen wilt doen.

stek op verantwoorde wijze te bespreken. Een vluchtige blik op de inhoudsopgave doet al zien, dat de schrijver zijn onderwerp grondig in behandeling heeft genomen; na voorwoord en inleiding volgen zeven hoofdstukken, waarin achtereenvolgens wordt gesproken over (de) aspecten der zedelijkheid, de vraag wat we onder zedelijke opvoeding dienen te verstaan, het anthropologisch uitgangspunt van de zedelijke opvoeding, het doel ervan, de middelen ter bereiking van dat doel, haar inhoud, en ten slotte de instanties van de zedelijke opvoeding. Een kort slotwoord besluit het geheel.

Al in het eerste hoofdstuk (aspecten der zedelijkheid) merken we, dat de auteur een moeilijk onderwerp aansnijdt, waaromtrent een grondslagen-discussie ondernomen is, die weliswaar nog in haar eerste stadium staat, maar daarin zo ingrijpende kwesties aan de orde stelt, dat we genoodzaakt zijn deze discussie goed in het oog te vatten. Op pp. 20—23 spreekt de auteur over de verhouding van het ethische en het religieuze. Dat dit vraagstuk zo kort behandeld werd, is niet alleen onvermijdelijk, het is o.i. in het kader van deze studie ook het goed recht van de auteur. Wij vinden het jammer, dat de schrijver geen aandacht wijdt aan de voorslag, het ethische te zien als een aspect, zoals de wijsbegeerte der wetsidee voorstelt en zoals in de dissertatie van dr. Troost, zij het met o.i. niet geheel voldoende consequentie, wordt uitgewerkt. Dit standpunt is naar onze mening ongemeen verhelderend, en wie het niet deelt, moest er toch wel melding van maken. Wurth staat op het standpunt van Bavinck, Geesink en Schippers, en gaat dan ook uit van de idee ener „totalitaire” ethiek. Voor zulk een standpunt bestaan natuurlijk aanleidingen: wie het ethische als een aspect ziet en op die grond de „zedelijkheid” beperkt acht tot drie hoofdstukken, nl. gezinsethiek, huwelijkssethiek en vriendschapsethiek, ontkent natuurlijk geen moment dat er ook zo iets bestaat als bedrijfssethiek, schoolsethiek, staatssethiek e.d. Evenwel, doordat zulke niet-originele ethieken beschouwd worden als blijken van ethiciteit in samenlevingsverbanden die zelf niet ethisch gekwalificeerd zijn, komt er een aanzienlijk scherper en duidelijker articulatie in het totale terrein van de ethische relaties; een articulatie, die op het standpunt van een „totalitaire” ethiek niet in zicht kan komen, zodat zij ook minder toegerust is om de feiten recht te doen. Daar komt nog iets bij. Zegt de auteur op p. 8 „De ethiek is een normatieve wetenschap”, dan roept hij vrij moeilijke vragen op. Eén van deze is uiteraard, dat hier het oude probleem van praescriptief en descriptief om de hoek kijkt. „Zij beschrijft niet wat is; zij schrijft voor”, lezen we op dezelfde bladzijde. Daarbij maakt de auteur weliswaar een reserve; maar we hadden zo gaarne gezien, dat hij deze probleemstelling als de ponering van een schijnprobleem had ontmaskerd. Immers, ethiek als wetenschap is noch louter beschrijvend, noch louter voorschrijvend: het voorschrift kan alleen uitgaan van de ethische norm, en deze kan in het vak ethiek niet geheel binnen de horizon liggen. Bij elk vak, waarvan het veld beheerst wordt door een normwet, is er een religieus uitzicht op de betrokken norm; maar dat wil o.i. niet zeggen, dat die normwet nu ook volledig gekend wordt, zo, dat deze kennis in begrip kan worden gevat. Naar onze mening is dit zelfs met de logica niet het geval. Wij weten b.v. niet, hoe het begrijpelijk kan zijn, dat met name in een theologische of wijsgerige anthropologie onvermijdelijk uitspraken voorkomen, die enigmatische aan de logische normwet voorbijgaan. De stelling, dat de mens een religieus wezen is (ook als hij dat zelf niet wenst), en de andere stelling, dat de mens een schepsel is, zijn beide verdedigbaar. Maar hieruit volgt geenszins, dat in dit geval schepsel en religieus wezen hetzelfde zouden zijn, terwijl elke gezonde formele logica deze conclusie toch schijnt te wettigen. Sterker dan t.a.v. de logica spreekt dit met betrekking tot de ethiek. In het vak ethiek krijgen we de ethische normwet maar zeer ten dele in ons gezichts-

veld, en het is o.i. niet mogelijk, de graad van deze gedeeltelijkheid of gebrekkigheid ietwat te taxeren. Zegt men nu: accoord, voorschriften kan het vak ethiek niet geven, laat ze zich dus beperken tot beschrijving — dan blijkt deze uitweg in het slop te leiden, ja zelfs de echte statuur van een ethiek geweld aan te doen: elk geval, elke „casus”, die in de ethiek aan de orde komt (zonder casus en casuïstiek kan de ethicus niets beginnen, het zijn de „modellen” waarop hij is aangewezen), wordt in zijn eigen aard pas enigszins duidelijk, als we de casus bezien met het oog op de bepalende behoorlijke-normwet. Daarop hebben we inderdaad een religieus uitzicht. We willen hier zwijgen over al de complicaties, die hiermee gegeven zijn, b.v. of we hier te maken hebben met het paulinische kennen-ten-dele, of hier de gebrokenheid van 's mensen existentie dan wel zijn vatbaarheid voor groei de hoofdrol speelt (stellig zijn er nog vrij wat andere mogelijkheden te vinden, welker overweging telkens voor nieuwe vragen stelt).

Waar het ons nu allereerst om gaat, en wat in de studie van dr. Wurth ook een voornaam punt is, dunkt ons de vraag, hoe we, het grensgebied van ethiek en pedagogiek ietwat verkennend, deze nabuurschappelijkheid ons moeten voorstellen. Hoewel geenszins bij voorbaat vaststaat, dat een moeilijker werk vanwege zijn grotere moeite op betere bodem staat dan een makkelijker karwei, wil het ons toch in dit geval twijfelachtig voorkomen, of de makkelijkheid van de aanwijzing van 't grensgebied op het standpunt van Wurth wel een aanbeveling mag heten. Het is inderdaad vrij wat makkelijker, het grensgebied van ethiek en pedagogiek te vinden, als men de ethiek „totalitair” opvat, dan wanneer men haar „aspectueel” ziet, d.w.z. als men het ethische beschouwt als één enkele strikt begrenzende menselijke functie. Want onder pedagogiek zullen we toch iets moeten verstaan, dat geheel de mens betreft, terwijl dat t.a.v. de ethiek op ons standpunt niet wel mogelijk is. Daarbij rijst een nieuwe vraag: kan men, als het gaat om een „vak”, dat geheel de mens betreft, nog wel van wetenschap spreken? Dit is een vraag die makkelijk wordt misverstaan, alsof zij een blaam op de pedagogiek zou willen werpen. Het tegendeel is waar: als we ons afvragen, of de pedagogiek wel een wetenschap is, heeft onze vraag deze betekenis: doen we het „vak” pedagogiek niet te kort, als we het een wetenschap noemen? Want als we onder pedagogiek een leer betreffende de totale mens verstaan, wordt duidelijk, dat dit „vak” ons het duidelijkst voor ogen komt als we het zien als een onderdeel van de anthropologie. We laten gaarne alle (ernstige en gecompliceerde) bezwaren tegen de idee van een theologische anthropologie rusten, en streven naar christelijke bescheidenheid als we daar dan bij zeggen: de term „wijsgerige anthropologie” is aanzienlijk duidelijker, en verplicht ons geenszins om zulk een leer inzake 's mensen menselijkheid, een wetenschappelijke leer te noemen, omdat zij bij de wijsbegeerte aansluit, en zelfs daarvan zowel het begin als het eind genoemd mag worden.

(Slot volgt)

K. J. P.

Rondblik

Op het moment, dat ik dit schrijf, heeft de grote generaal nog niet gesproken, maar de Franse regering heeft ons er al op voorbereid, dat we vooral geen sensationele onthullingen moeten verwachten. Als we even moge gissen naar de inhoud van de rede — zal het niet uitdraaien op een beroep om alle Fransen om toch vooral de eenheid te bewaren, een scherpe veroordeling van de O.A.S. en ten slotte een ietwat onwettelijk aandoende lofprijzing op Frankrijk? De lezer kan er beter over oordelen, dan de schrijver op dit ogenblik.

Maar, al zouden we precies weten, wat de president zeggen ging, wat zouden we dan nog opschieten? De vaagheid waarmee De Gaulle zich meestal uitdrukt, maakt het erg

moeilijk achter de ware bedoelingen van zijn politiek te komen en geen commentaar voor radio of in pers heeft in die vier jaar, dat De Gaulle nu aan het bewind is, een volkomen helder beeld kunnen geven van de Franse president. Het is zelfs zo, dat allerlei bewonderaars momenteel hun held afvallen, blijkbaar in de angst, dat het achteraf toch allemaal niet zo geniaal blijkt te zijn geweest, als ze eerst wel dachten.

Eigenlijk draait alles om een simpele vraag: wat was De Gaulle van plan, toen hij in mei 1958 door het leger naar voren werd gehaald? De antwoorden, die op die vraag gegeven worden verschillen nog al wat van elkaar en daarom is het goed ze even te bekijken.

De ene redenering is als volgt: De Gaulle was aanvankelijk van plan een Frans Algerije te scheppen en hij kon het dus met het leger, dat hem aan de macht bracht volkomen eens zijn. Hij geloofde, dat een militaire overwinning aanstaande was en dat daarna de Fransen voorgoed Algerije konden modelleren naar hun wensen. De grote ontzuivering kwam, toen bleek, dat, ondanks alle „definitieve nederlagen” van de rebellen, het leger de situatie niet helemaal de baas kon worden en Frankrijk zelf de oorlog moe werd. Bovendien vroegen velen zich af, hoe Frankrijk, ook al zou het alle rebellen hebben uitgeroeid, ooit nog een nieuwe Frans-Algerijnse samenleving zou kunnen opbouwen. Terreur en wreedheden over en weer scheppen nu eenmaal een slecht klimaat daarvoor. De Gaulle ging steeds meer inzien, dat het leger hem uitvoerder had willen maken van een uitzichtloze politiek en hij begon in tegenovergestelde richting te koersen. Eerst gebruikte hij het woord „zelfbeschikking” voorzichtig, maar daarna sprak hij openlijk over een Algerijs Algerije, verbonden met Frankrijk. En tenslotte gaf hij te kennen, dat Algerije volledig zijn eigen gang zou kunnen gaan, als het dat wenste. Wie de redevoeringen van De Gaulle leest, kan inderdaad de hier geschetste ommezwaai duidelijk volgen en de verbeten vijandschap van de vroegere schildknappen, Massu, Challe en Salan tegen De Gaulle in zijn tegenwoordige Judasrol bewijst wel, dat het een totale ommezwaai is geweest — gedictieerd door de feiten.

Dat laatste wordt door andere exegeten niet aanvaard. Zij stellen, dat De Gaulle altijd voorstander is geweest van een Algerijs Algerije en een liquidatie, liefst zo snel mogelijk, van het slepende conflict, maar dat hij dit recept slechts mondjesmaat aan het Franse publiek kon verkopen. Heel die ommezwaai is dus maar schijn en niet anders dan een uiterst listige tactiek om het Franse volk geleidelijk vertrouwd te maken met een onvermijdelijke afloop van het Algerijnse vraagstuk. De Gaulle zou dus de schildknappen, die hem op het paard hielpen, niet noodgedwongen teleurgesteld, maar bewust bedrogen hebben.

Het is niet eenvoudig uit te maken, wat waar is en wat niet. Als we horen, hoe De Gaulle in het begin van zijn regering met zoveel woorden profeteert, dat de Algerijnse opstand binnenkort tot het verleden zal behoren, zijn we geneigd te zeggen: de feiten hebben hem later een andere mening opgedrongen. Maar, als we denken aan De Gaulle's beloften van 1943 en 1944 (ik schreef daar vorige keer over), maar vooral, als we zijn Afrikaanse politiek in groot verband zien, wordt het toch weer onzeker, of de president ooit werkelijk te vuur en te zwaard een Frans Algerije heeft willen stichten.

Bij die Afrikaanse politiek mogen we wel even stil staan, want het is nu eenmaal zo — en dat geldt niet alleen in de politiek — dat men, als het mis dreigt te gaan met iemand, het goede, wat hij gedaan heeft vergeet en uitsluitend slechte dingen weet te vertellen. Nu er zoveel critiek op De Gaulle wordt uitgebracht, dreigt men uit het oog te verliezen, hoe onder leiding van De Gaulle het grote Franse koloniale bezit vrijwel zonder schokken is omgezet in een reeks vrije staten. Iedereen heeft de mond vol over de chaos in Congo, maar laat ons dan niet vergeten, dat tezelfdertijd twaalf koloniën zelf-

standig werden en dat De Gaulle voor die nieuwe staten een vorm van samenwerking heeft gevonden, die zijn bruikbaarheid al meermalen heeft bewezen: de Communauté. Die Communauté doet enigszins denken aan de Engelse Commonwealth, maar ze is veel hechter. Kunnen in de Commonwealth de staten-leden ieder volledig hun eigen zin doen, in de Franse gemeenschap is er een Uitvoerende Raad, een soort gemeenschappelijke regering dus, terwijl de Franse president tevens president van de Communauté is. Juist de chaos in andere Afrikaanse staten doet des te duidelijker uitkomen, welke prestatie De Gaulle geleverd heeft met deze snelle en soepele hervorming van het Franse koloniale bezit.

Het is verleidelijk nu even de lijnen door te trekken en een toekomstbeeld te fantaseren. We zien dan een vrije statenbond, waar overal de Franse invloed merkbaar is en vruchtbaar werkt: ze dient in plaats van te heersen. De voormalige koloniën werken eendrachtig samen, Volta, Madagascar, Tsjaad en alle andere. Ze exploiteren samen de bodemschatten van de Sahara, ze werken cultureel en economisch samen met elkaar en het voormalige moederland, ze vormen een stuk Frans-Afrika-nieuwe stijl... en in die nieuwe statengroep is Algerije het sluitstuk van de legpuzzel. Het rondt het nieuwe Afrika af en het is als het ware de voordeur, waardoor de Fransen Afrika binnenkomen — alleen nu niet meer zonder kloppen.

Speculeren is gevaarlijk, maar zou het te gewaagd zijn om te onderstellen, dat De Gaulle's gedachten ongeveer in die richting zijn gegaan? Laten we het eens even aannemen. Algerije is dan geen op zich zelf staand probleem, maar het is een stuk, een weerbarstig stuk weliswaar, van de hervormde Frans-Afrikaanse wereld en juist omdat het van dat grotere verband een deel moet worden is het hōe van de Algerijnse oplossing voor De Gaulle veel minder belangrijk, dan de vraag, of het tot een oplossing komt. Een oplossing, die het zal voegen in het geheel van de met Frankrijk verbonden staten. Dit zou dan meteen verklaren, dat De Gaulle geen levenskwestie gemaakt heeft van vechten tegen of onderhandelen met het F.L.N. En ook de vraag, of De Gaulle's ommezwaai echt of gespeeld was, wordt minder belangrijk. Immers — Frans Algerije of Algerijns Algerije, het zou in ieder geval een Afrikaans-Algerije moeten worden en via die omweg het contact met Frankrijk moeten bewaren.

Ik kan niet bewijzen, dat het zo is, al zijn er sterke aanwijzingen en het is in ieder geval goed, dat we daarop letten. Maar, ook al is het zo, wat moeten we dan denken van de huidige situatie, die al die mooie speculaties van De Gaulle wel eens overboord kan werpen? Het is bekend genoeg, dat de schildknappen, die zich door De Gaulle's plannen verdraden voelden, zijn gaan terugslaan. En hun O.A.S. heeft al teveel moorden gepleegd en de toestand in Parijs is te ernstig, dan dat we er met een schouderophalen aan voorbij kunnen gaan. Dat neemt niet weg, dat die O.A.S. in Algerije voor een verloren zaak vecht. Wie zijn ogen sluit voor de veranderingen in Afrika, kan misschien menen, dat een slordige tien procent van de bevolking blijvend de dienst kan uitmaken met steun van het leger. Maar wie Afrika als geheel beschouwt, weet, dat de strijd van de O.A.S. alleen kan resulteren in een verbeterd burgeroorlog, waarbij op den duur heel Afrika zal worden gemobiliseerd tegen het laatste restje Europa in dat werelddeel. De afloop is gemakkelijk te voorspellen. Maar bovendien, het wanhoopsoffensief van de O.A.S. drijft — geheel onbedoeld — het F.L.N. steeds meer naar De Gaulle.

5 februari.

H. Smit.

PERSCHOUW

De invloed van de 20ste eeuwse cultuur op de kerk

Welke ideeën, beginselen, motieven schillen er achter de moderne oecumenische beweging? Deze vraag moet ieder die zich een juist oordeel over deze de duizenden meeslepende beweging vormen wil stellen. Met allerlei kritiek op uitingen, daden, personen komt men niet verder. Die zet geen

zoden aan de dijk. Die ontmaskert niet waarom het daarbij ten diepste gaat.

Want we hebben in deze beweging te doen met een openbaring van enkele allesbeheersende ideeën. Deze beheersen de leidende figuren ervan. Dikwijls veel krachtiger en konsekwenter dan zij zelf beseffen. Juist omdat ze in het onder-bewuste leven verankerd zijn werken ze zo krachtig door en werken ze op veelal moeilijk na te speuren wijze in op heel hun activiteit.

Prof. Dr Ir H. van Riessen heeft op de jaarvergadering van de „Organisatie tot bevordering van het werk der I.C.C.C. in Nederland” een rede gehouden waarin hij op voortreffelijke wijze de grondmotieven van deze oecumenische beweging heeft geanalyseerd. De titel van zijn rede was: **De invloed van de 20ste eeuwse cultuur op de kerk.**

We geven deze rede in twee gedeelten aan onze lezers door.

Er is wel geen vraag die de kerk in onze tijd zo boeit en beweegt, als de vraag naar de relatie van kerk en wereld. Hoe is deze wereld? Dat zal de eerste vraag zijn die ik met U zou willen behandelen. En vooral: hoe is onze cultuur? Wij zullen uitkomen bij de conclusie, dat de cultuur machtiger is dan ooit tevoren, dat zij ook wereldser is dan ooit tevoren. Voorts dat de mens in deze tijd zijn zekerheid zoekt in, en zijn verwachting heeft van de gemeenschap. In de tweede plaats zou ik tot U willen spreken over de wijze, waarop de wereld de kerk beïnvloedt en in de derde plaats hoe de kerk daarop reageert, in hoofdlijnen dan natuurlijk. En dan zal ons blijken dat de kerk een overwegend horizontale instelling heeft; dat ze al te zeer in beslag genomen is door het vraagstuk kerk-wereld; en dat zij de oplossing veelal in dezelfde richting zoekt waarin ook de wereld haar zoekt, n.l. in de richting van de solidariteit.

In de vierde plaats zou ik tot U willen spreken over de wijze, waarop de kerk vanuit deze horizontale ligging in de wereld, zich weer zal kunnen oprichten tot een verticale gezindheid, tot haar religieuze relatie met God.

I

Ik zou dus eerst met U willen spreken over de moderne cultuur. Deze cultuur is de cultuur, die op het fundament van het kruis van Christus is ontstaan en onder Gods leiding in de weg van het geloof, van het Christelijk geloof zich ontplooid heeft tot op deze dag. Deze cultuur plukt de vruchten van de verlossing van Christus. Hoewel zij zich overeenkomstig de continuïteit der geschiedenis ontwikkelt, vertoont zij thans zeer bijzondere kenmerken, waardoor de moderne cultuur uniek is. Ik zou met U deze kenmerken een ogenblik willen bespreken.

Het zijn: de macht van de mens in deze cultuur; de uitzonderlijke welvaart van de mens; de emancipatie van de mens; de geweldige dynamiek van de westerse cultuur, de vaart die daarin is gekomen; in de vijfde plaats het streven naar gemeenschap en in de zesde plaats de secularisatie.

De grote macht van de moderne mens ervaren wij overal om ons heen. Het is in bijzondere zin de macht, die hij heeft door de techniek en door de wetenschap. Het is een macht, waardoor hij in staat was de cultuur zo te bouwen, dat hij thans leeft in een gemaakt milieu, in tegenstelling tot zijn voorouders, die overwegend leefden in een natuurlijk milieu.

Een gemaakt en beheerst milieu; gereedschappen, die hem in staat stellen om de natuur te bedwingen en te beheersen, om tijd en ruimte en nog zoveel meer onder de knie te krijgen. En daar komt dan bij zijn steeds verdergaande wetenschappelijke beheersing van alle vraagstukken die zich voordoen, waarbij zich steeds weer nieuwe voegen. De moderne mens is een machtige mens die steeds verder stijgt op de ladder, waarop zijn verantwoordelijkheid zwaarder wordt, zijn verantwoordelijkheid om dat alles niet alleen in stand te houden maar ook uit te bouwen.

Over de welvaart zal ik niet lang spreken. Het is duidelijk, dat zij in onze eeuw zeer belangrijk is toegenomen en dat daarbij het levenspeil voor alle lagen van de bevolking gestegen is. Men lette maar op de spreiding der antenne-masten. Het krappe leven met zijn zorgen en bekommelingen heeft in de westerse cultuur plaats gemaakt voor een toestand, waarin de genietingen op de voorgrond zijn gekomen.

In de derde plaats heb ik de emancipatie genoemd. Men kan het mondig worden, dat zich zo omstreeks de eeuwwisseling begint af te tekenen, verdelen in de emancipatie van de gewone man, de emancipatie van de vrouw en de emancipatie van het kind. De beide laatste laat ik rusten; men ervaart als vader en moeder in een gezin de emancipatie van het kind aan de moeilijkheden die de opvoeding thans biedt.

De emancipatie van de gewone man vertoont zich daarin dat hij thans op allerlei gebied, in staat is om mee te spreken en invloed uit te oefenen. Deze bevoegdheid is thans voor het eerst beschikbaar aan alle mensen. Ook de emancipatie heeft zich in feite voltrokken op het fundament van de macht, die de mens in de afgelopen tijd verworven heeft.

Ik zou voorop willen stellen, dat al deze zaken, de geweldige macht van de mens, de verrijking van het leven, de welvaart, het mondig worden, het zelfstandiger worden tenopzichte van de natuur en de medemens, positief gewaardeerd moeten worden. Zij zijn tekenen van de verlossing, dat is de verzoening van de schepping met God door het werk van Christus, zodat deze weer op de weg van haar bestemming zou komen.

Maar dan moet ik er onmiddellijk aan toevoegen, dat, en dat maakt het allemaal zo bijzonder moeilijk, deze verheffing van het leven, deze bevrijding van het leven uit de ban van het heidendom, overal gepaard gaat met bederf en versterking. Laat ik volstaan met dit kort toe te lichten. Het bederf van de macht van de mens treffen wij reeds aan in de overspanning van de macht der wetenschap, en dat met name ten opzichte van het geloof. Van het begin van onze jaartelling af is er een strijd om de hegemonie geweest tussen wetenschap en geloof. Naarmate de moderne wetenschap veld gewonnen heeft en zich op grond van experimenten en moderne methodes, en vooral door haar invloed op de praktijk, machtig ontplooid heeft, is de invloed van het geloof terug gedrongen en waant de mens zich met behulp van een zgn. neutrale wetenschap op een steeds grote wordend gebied onafhankelijk.

De welvaart, die ons hier en daar reeds een voorproefje geeft van een aankomend tijdperk van overvloed, brengt ons allen in de verleiding om onze zinnen erop te zetten. In een typische omkering van de zin van het leven, is veler streven er uitsluitend op gericht om de verworven welvaart te behouden en zo mogelijk te vermeerderen.

Bezien we de emancipatie, de mondigheid van de moderne mens, dan blijkt ons, dat velen haar niet verstaan als het verwerven van een „mond”, dank zij wetenschap en techniek, om God te antwoorden op de roeping, waarmee Hij ons in Zijn schepping tot Zijn dienst roept, maar als een zelfstandigheid, waardoor hij niet meer heeft te antwoorden. De mens kan het nu alleen wel af. Hij zou ook niet meer weten, waar God te vinden is. Daarin vertoont zich nu de moderne mondigheid als een typische onvolwassenheid, de onvolwassenheid van de overmoed. Dat dit alles met een nieuw soort afgodendienst, een dienst rondom de mens, gepaard gaat en dat zodoende schepping en cultuur opnieuw in de ban geslagen worden, is zonder moeite op te merken.

Ik wil nog even stilstaan bij de krachtige dynamiek, die het mensenleven gekregen heeft en bij de vaart, die de cultuur daardoor ongedrongen is. Men zal moeten bedenken, dat niet de statische maar de dynamische levenshouding overeenkomstig de schepping is. Zij moest ontplooid worden door de mens. Iedere gedachte aan een definitieve, eventueel volmaakte toestand, waar ook in de cultuur, is onzinnig. De Amerikanen hebben daarvan meer begrip dan de Europeanen.

Maar de mens bedrijft ook hiermee overspel, als hij het dynamische verabsoluteert en daarop zijn vertrouwen gaat stellen. Men negeert dan de traditie, het vast heeft geen waarde en de progressie, waarheen dan ook, de vernieuwing, welke dan ook, wordt vereerd. Van de weeromstuit zijn er dan natuurlijk weer anderen, die, evenzeer op een dwaalspoor, de traditie verabsoluteren en daarop hun vertrouwen stellen. Aldus ontstaat de spanning waarin ook de christenheid thans verkeert. Dat wat waarlijk vast is, het Woord van God, en dat wat daardoor vastheid verkrijgt, de beginselen, die we uit dat Woord mogen putten, en de belijdenis, waarmee we ons geloof mogen belijden, wordt aldus gedegradeerd; het heeft bij de een de steun van de traditie nodig, bij de ander wordt het als zodanig, als vast, miskend, omdat men meent slechts het dynamisch existentieel geloven te kunnen waarden.

Thans willen wij een ogenblik het gemeenschapsideaal bezien. Onze eeuw is daardoor gekenmerkt en aldus in harmonie met het streven van het socialisme. Vele uiteenlopende verschijnselen illustreren dit. Niet zelden werken techniek en wetenschap aan de bevordering van het gemeenschapskarakter van het moderne leven mee. Ik wijs op de moderne communicatiemiddelen, op de ontwikkeling van het buurt- en wijkwerk en op die van het groepswerk in het algemeen, op de neiging tot publiciteit zonder reserve, op het verlies van de intimiteit, op de afwijzing van antitheses, op het stempel „sociaal”, dat alle begrippen betrouwbaar schijnt te maken en ons schijnt te ontslaan van de plicht om te vragen, wat nu eigenlijk bedoeld wordt; op de waardering en dikwijls zelfs verering, die men heeft voor medemenselijkheid, solidariteit, gesprek en ontmoeting, op de opvatting van de mens als een dialogisch wezen enz.

Ten dele is deze voorkeur voor de gemeenschap te begrijpen als reactie op het individualisme van de vorige eeuw.

Aanvankelijk stelde men zijn hoop op de massa-organisatie, die de idealen van het socialisme zou moeten verwezenlijken. Maar daarmee kwam men bedrogen uit. Zij leverde het tegendeel van de gemeenschap op. Zij verhinderde de gemeenschap. Het is daardoor, dat men daarna in kleiner verband ging zoeken, wat men steeds als ideaal en als laatste zekerheid in het leven ging beschouwen: de gemeenschap.

Nog sterker werd de drang naar gemeenschap door de eenzaamheid die de moderne mens in de samenleving ging ervaren. De grote deskundigheid, die thans van hem gevraagd wordt en die hem absorbeert en isoleert in een specialisme, draagt daar niet weinig toe bij.

Toch is daarmee niet alles verklaard. Wij zullen nu ook het laatste kenmerk, de secularisatie erin moeten betrekken. Zij maakt ons de diepte der moderne eenzaamheid duidelijk. Ik bedoel niet de secularisatie als het zelfstandig worden van het niet kerkelijke t.o.v. het kerkelijke zoals dat zich in de reformatie voltrokken heeft. Be-doeld is de religieuze secularisatie t.o.v. God. Zij speelt zich niet af binnen de schepping maar betreft de verhouding van de schepping tot de Schepper. Het is de in uitvoering onmogelijke maar als bedoeling van de mens verderfelijke neiging tot zelfstandigheid. Hij werd ertoe verleid door zijn groeiende macht binnen de schepping.

Zo ontstaat de machtige, dynamische en mondige mens, die dit alles verabsolueert tot zijn zelfstandigheid, waarmee hij zich wezenlijk van God losmaakt in gedachten en daden; alhoewel God zich natuurlijk nimmer van hem losmaakt, anders zou hij niet meer kunnen bestaan. Maar zo verliest hij toch God uit het oog en wordt een atheïst. Het systematisch begin daarvan was de secularisatie van wetenschap en filosofie in de idee van hun vermeende autonomie. Het is opmerkelijk, dat men het in deze afval sluiserende gevaar niet verstond en dat b.v. Descartes meende met zijn autonome filosofie de kerk en God te dienen. Het dwaalspoor dezer filosofie was, dat zij de enige weg naar God, Jezus Christus, negeerde. Zo was het ook met Kant, die God als noodzakelijke idee in zijn filosofie meende te kunnen plaatsen. Maar deze god was niet meer dan een menselijke speculatie. Terecht wees Comte deze speculatie van de hand. Dat hij het op die grond zonder God meende te kunnen stellen, was intussen een nog groter dwaasheid dan die van Kant. Voor Feuerbach wordt de godsdienst vervolgens slechts een menselijke projectie; voor Marx wordt hij bovendien opium voor het volk. De tijd is er dan rijp voor geworden, dat Nietzsche kan verklaren voor de Westerse beschaving, dat God dood is.

Zo bezien is er nog slechts sprake van een machtige, mondige en onafhankelijke mens. Maar Nietzsche heeft goed begrepen, dat zijn atheïsme onvermijdelijk ook nihilisme was. Want als God dood is, kan niemand meer zeggen, welke zin het leven heeft en waaraan het gebonden zou zijn. En daarmee begint de ontbinding van de levenssamenhang. Omdat er geen zinsamenhang in het leven meer is en omdat geen gebod meer samenbindt, vervreemden de mensen van elkaar en worden eenzaam. Vijftig jaar nadat Nietzsche gezegd heeft, dat God dood is, verkeert de mens in doodsnood. Aldus Marcel. En het zal nu duidelijk zijn, waarom Mehl de secularisatie het belangrijkste feit van onze cultuur acht, dat haar ruïne verklaart.

Hoe begrijpelijk is het, dat de wereldse mens hunkert naar gemeenschap om daarin zijn verloren zekerheid te herwinnen.

Jaspers heeft de wijsgerige fundering voor het gemeenschapsideaal gegeven in zijn communicatieler. Wij zullen daarom een ogenblik bij deze existentialist stil moeten staan. Jaspers geeft ons de moderne typisch dynamische opvatting van de vrije, soevereine mens, de afgod van het humanisme. De mens is voor hem, behoort volgens hem te zijn, in vrijheid wordende existentie. Het statische en de opgelegde binding betekenen, dat de mens nog niet existeert, nog niet waarlijk mens is en nog verstoken is van de waarheid, zijn waarheid als wordende existentie. Worden in vrijheid en aldus in waarheid kan de mens echter niet alleen. Hij moet daartoe in communicatie zijn met anderen, die evenals hij in vrijheid willen worden. Deze communicatie, die slechts mogelijk is tussen hen, die elkaars vrijheid tolereren, omdat zij de menselijke autonomie respecteren, is een liefdevolle strijd, die de waarheid doet groeien, de waarheid die niets anders dan de existentie in communicatie is.

Deze verdraagzaamheid der existentiële solidariteit heeft echter, zoals elke tolerantie, haar grenzen. De communicatie verdraagt niet iedereen. Wie zich bindt aan een uitwendige en bestendige waarheid geeft daarmee blijk nog niet rijp te zijn voor de communicatie. En als hij met deze waarheid intolerant over een ander in zijn vrije existentie oordeelt, dan kan hij niet getoleerd worden. Dan wordt hij zoals Zuidema zegt, geëxcommuniceerd. Hier begint voor Jaspers de antithese. Deze vrijblijvende communicatie der vrijen staat op de achtergrond van de huidige dweperij met gesprek en ontmoeting. De christen mag meedoen als hij zijn vastigheden in beweging brengt en als hij erkent en respecteert, dat de ander terecht onderweg is in zijn eigen en een andere, wordende waarheid. De vastigheden eenmaal opgegeven is dat niet zo moeilijk meer. Men is dan zelf immers al ten prooi gevallen aan de hoogmoedige bescheidenheid van het niet zeker weten, waarmee het existentialistisch humanisme zich siert.

De rest D.V. volgende week.

C. V.

AANKONDIGING

Ook dit jaar verscheen weer de bekende „Arnhemse kalender”. Die „zit” er „in”. Het schild is goed verzorgd. Het is de reproductie van een schilderij (of crayontekening?) van J. Pander voorstellend de komst van Ezau bij Izak nadat deze Jakob gezegend had. De schriftoverdenkingen werden verzorgd door de predikanten: Van Rongen, Van Nieuwkoop, Schoep, Plooy, Doorenbos, Scheele, Goudzwaard, V. d. Born, Kamerbeek, Roukema, Pool.

We bevelen de kalender hartelijk aan.

MEDEDELING

Directeuren van Teylers Stichting en de leden van Teylers Godgeleerd Genootschap schrijven de volgende prijsvraag uit, om beantwoord te worden vóór 1 januari 1964:

Gevraagd wordt een kritische behandeling van de hedendaagse opvattingen omtrent de vestigia ecclesiae, in het bijzonder in verband met de oecumenische toenadering der kerken.

Toelichting: Volgens het statement „The Church, the Churches and the World Council of Churches” (Toronto, 1950) wordt van de kerken, leden van de Raad, niet geëist, dat zij ieder ander lid beschouwen als kerk in de volle en ware zin van het woord. Wel erkennen deze kerken in de andere kerken elementen van de ware kerk. Verwacht wordt een historische, — men lette b.v. op het verband met de leer der *notae ecclesiae* in de 16e eeuw —, een systematische bespreking van dit denkbeeld, dat door theologen van verschillende richting wordt gebruikt dan wel afgevoerd, benevens een beoordeling van de „bruikbaarheid” van dit denkbeeld voor de toenadering der kerken.

Om voor beoordeling in aanmerking te kunnen komen, moeten de antwoorden op de uitgeschreven prijsvragen worden ingezonden vóór 1 januari 1964 resp. 1 januari 1963.

De antwoorden moeten in het Nederlands. Frans, Engels of Hoogduits geschreven zijn, hetzij met een schrijfmachine, hetzij met Latijnse letters, goed leesbaar, door een andere hand dan die van de inzender. Zij moeten, zonder naam en alleen met een spreuk ondertekend, vergezeld van een gezegd couvert, dezelfde spreuk ten opschrift voerend en van binnen des schrijvers naam en woonplaats behelzende, gezonden worden aan **Directeuren van Teylers Stichting, Fundatiehuis, Damstraat 21 te Haarlem**. Zij moeten binnen de bepaalde tijd in hun geheel worden ingezonden; antwoorden waaraan bij de inlevering enig gedeelte ontbreekt, zullen tot het ding naar de ereprijs niet worden toegelaten.

GEREFORMEERDE JEUGDCENTRALE KAMPEN

Voor de Gereformeerde Jeugdcentrale te Kampen hoopt D.V. a.s. donderdag 15 februari, des avonds te 8 uur, te spreken Dr. H. R. Rookmaaker te Leiden over het belangwekkende onderwerp „Evangelisatie”. Gezien dit belangrijke onderwerp worden vele Broeders en Zusters, ook die uit de omliggende plaatsen zijn hartelijk welkom, deze avond in het Kerkelijk Gebouw aan de Broederweg verwacht. Om ruime gelegenheid te geven voor discussie zal het onderwerp slechts kort worden ingeleid, waarna er voor een ieder de mogelijkheid aanwezig is om met Dr. Rookmaaker van gedachten te wisselen.

KERKNIEUWS

Bedankt voor Grand Rapids: Drs D. Deddens te Mariëberg.

Tweetal te Breda: A. H. Algra van Gorinchem en K. C. Smouter van Valthermond.

Afscheid. Ds D. Nieuwenhuis, vertrekkend naar IJmuiden, nam afscheid van de Geref. Kerk van Bunschoten-Spakenburg met een preek over Ef. 5 : 15, 16.

Van de kerk van Zuidhorn nam ds R. Houwen afscheid. Hij preekte bij gelegenheid daarvan over Hebr. 12 : 26 en 27. Ds Houwen vertrekt naar Hattem.

Kand. K. van den Belt, Buitenkwartier 78, Zwartsluis, werd na gehouden examen door de klassis Kampen beroepbaar verklaard.

Emeritaat. Ds M. Janssens te Lutten aan de Dedemsvaart is voornemens dit jaar emeritaat aan te vragen.

Ds P. van Gorp. D.V. 10 mei a.s. hoopt ds van Gorp van Albany, Australië voor 4½ maand naar Nederland te komen. Voor e.v. preek- en spreekverzoeken richt men zich tot J. G. van Gorp, Prins Bernhardstraat 25 te Bodegraven of Geref. Emigratiestichting Thomas à Kempisweg A 32 te Utrecht.

Adressen. Zalk en Veecaten: B. Bredenhoff, Zalkerdijk 2, Zalk, post Hattem; **Ds D. Nieuwenhuis**, Orionweg 10, IJmuiden, tel. 02550-7595; **Doorn**, diakonie: G. Kraan, Dorpsstr. 26, Doorn; **Anna Paulowna**, diakonie, penningm. kerk: C. J. Blaauboer, Narcissenstr. 37, Breezand; **Enschede-Zuid**: Joh. Jaspers, Diekmanstr. 27, tel. 8777,

Enschede; **Rotterdam-Feijenoord**, diakonie: W. van der Schee, Prins Hendrikkade 132 b, Rotterdam-I.

NAAR EEN EIGEN TEHUIS...

met de goedkeuring van Gedeputeerde Staten, van Gelderland, welke het gemeentebestuur van Ede ontving van haar besluit om voor de bouw van een kindertehuis een daarvoor geschikt terrein te verkopen aan de Stichting Gereformeerde Kinderbescherming. Hiermee zijn wij weer een stap verder gekomen op de ambtelijke weg. Een weg, welke, naar wij hopen, spoedig zijn einde zal vinden in het tehuis zelf, op het moment dat het wordt geopend.

Het bureau van de Stichting verhuist

op 13 februari a.s. naar Ede. Wij zeggen opzettelijk: het bureau verhuist! Hier en daar blijkt men van mening te zijn dat reeds het kindertehuis zelf wordt geopend. Zo ver zijn wij voorlopig nog niet. Wel is deze verhuizing voor het tehuis van belang. Het bureau komt op slechts geringe afstand van het bouwterrein. Dit betekent een zeer gewenste centralisatie van werkzaamheden en biedt een grotere mogelijkheid om de verwezenlijking der plannen te stimuleren.

Het bureau wordt ondergebracht in het pand **Beatrixlaan 37** en zal vanaf 13 februari telefonisch bereikbaar zijn onder nummer **08380-2962**.

Voor de arbeid der Stichting in het algemeen belooft deze verandering een belangrijke verbetering te worden. Vandaag moet nog worden gewerkt in een vertrek dat voorheen dienst deed als slaapkamer en slechts een oppervlakte heeft van 12,3 m. In deze ruimte hebben drie personen moeten werken.

In het nieuwe bureau zal er straks ook ruimte zijn voor mejuffrouw G. van der Deure, afkomstig uit Enschede. Zij werd door het bestuur benoemd als maatschappelijk werkster. Haar opleiding kreeg zij aan de Sociale Academie „Twente” te Hengelo en zij specialiseerde zich in de kinderbeschermingsarbeid.

met „Een goed woord

voor een goede zaak” werd beantwoord door een familie in Canada met het zenden van Can. \$ 5,—, welke bij inwisseling f 17,05 opbrachten. Deze verre en goede vrienden onze zeer hartelijke dank. Deze belangstelling van onze geëmgreerde broeders en zusters verblijdt ons in hoge mate.

Grote activiteit

vernemen wij uit verschillende plaatsen. Men is daar bezig met een inzamelingsactie. Wanneer ieder spontaan meedoet wordt het resultaat een grote gemeenschapsvreugde. Wat ieders medewerking vermag, bleek toen op eerste kerstdag in een gemeente van „niet vele edelen en niet vele rijken” tijdens de kerkdienst een collecte werd gehouden. Voor de eredienst en dienst der barmhartigheid worden grote bijdragen gevraagd. U zult onze verwondering verstaan wanneer wij zeggen dat de collecte ruim f 2.500,— heeft opgebracht.

Onze slotopmerking? Er is grote dankbaarheid. Wanneer ieder meedoet wordt het straks inderdaad „Ons Tehuis”.

Verantwoording tot en met 31 januari 1962.

Ontvangen van kerken ..... f 139.300,16
Ontvangen van particulieren ..... f 26.133,97

Totaal: ..... f 165.434,13

Bijdragen kunnen worden gesort op postrekening nr. 52325 t.n.v. „Stichting Gereformeerde Kinderbescherming” te Utrecht.

Nà 13 februari a.s.!!

op postrekening nr 52325 t.n.v. „Stichting Gereformeerde Kinderbescherming”, **Beatrixlaan 37, Ede**.

God schonk ons een dochter

ELISABETH LOUISE

zusje van Nanke, Eveline, Heleen.

E. J. Groenevelt
G. E. Groenevelt-de Ruiter

's-Gravenhage, 6 februari 1962
Cornelis Speelmanstraat 4.

Na droefheid gaf de HEERE ons thans grote blijdschap door de geboorte van een welgeschapen dochter en zusje

RENÉE

G. J. Raap
B. A. Raap-Bakker
Roelof
Nico
Bert
Jenny.

Kampen, 2 febr. 1962
Oudestraat 63.